

CONCETTA LA MAZZA

En tu all da bleun an oabl .

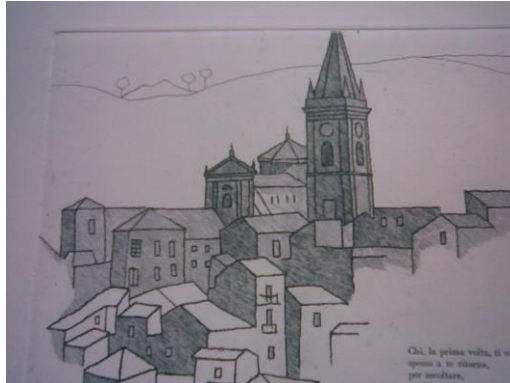

buhezskrid

Ganet e oa bet Concetta La Mazza e Novara di Sikilia e 1936, kentañ-ganet Domenico La Mazza ha Teresa Corrent. E 1950, goude ur prantad « assignement » gouzañvet d'ar vamm-gozh, e tigoras e dud e Domodossola, ma vev c'hoazh asambles gant he gwaz Giuseppe. Tri bugel en deus: Armando, Luciano ha Daniela. Nevez zo en e spered eo bet insinuet ar c'hoant bras da soñjal en e vugaleaj Novarese ha setu ar c'hanedigezh intim, personel, met leun a anekdotoù ha referennoù d'an endro eus an amzer-se: ar vro, ar maezioù, ar maezioù Tud, kustumoù, hengounioù an tiriad-se e bloavezhioù teñval an Eil Brezel-bed.

Energiezh primordial ar skrivañ .

Fiziet eo ar c'honsezet bihan d'an eontr ha rediet da vevañ e Castrangia en ur c'hazh pell diouzh ar vro hag ar c'hompagnuned e Castrangia. Evel-se e veaj e bersonelezh dre Crucis en e zilhad er bloavezhioù kalet eus ar brezel etre an naon, an dizoueegezh eus an amzer, ar superstisionoù hag ar gwallzarvoud. Goude ar brezel an divroañ inevitabl hag ar penn-kentañ, diboell naturel, en Norzh.

An holl dra-se a vez kontet dre sell ur plac'h a adwele fazioù kresk an den en eñvor hag a zo gant ur freskder souezhus hag un teul fin a ironiezh a ro deomp ar blijadur da lenn - a-benn ar fin - un istor emblematek eus hor c'humuniezh familh, gouest da vezañ souezhet ni don ha se a zo da bep hini ac'hanomp.

Er romant berr-mañ gant Concetta La Mazza e vez diverket pep reolenn gant ar skrid ha distreiñ a ra d'ar bloavezhioù kentañ, dizalc'h diouzh kement skeudennadur formell, kaset gant ur vuhez diabarzh arcana, a zeu da vezañ ur stêr en e bezh a dremen dreist-holl, eo ar glav torrentel eus an ene.

Sifroù an eontroù, Antonia ha Michele, a zo memorus, evel ma chom dic'hortoz skeudenn Novara evel generus, envel ha dous evel kalet ha kalet.

Erfin, an tremen diaes d'an adolesantelezh pa c'hoarvez an irreparabl, met ar c'honsept bihan ne zilez ket ar sort tragikel, a-drugarez d'he c'hoant ha d'he c'hoant inkrimant en amzer da zont, a-drugarez d'he daoulagad o deus gallet sellet ... dreist ar bleuñv an oabl!

« Kalvar a grogas evitan. Ur devezh torrid e oa marteze, kroget e oa an hañv 1938, daou vloaz e oan ha ma mamm-gozh a zeuas da gemer ac'hanon. En ur sac'h-teñval e lakaas ur blouzenn ha daou c'houblad bragoù, goude-se ignor eus pep tra em eus kuitaet ma zi. Ken bihan e oan ma ne c'helle ket gouzout e krogfe ma Via Crucis an deiz-se.

En tu all da bleun an oabl .

Kapitel Primo - An ti-paotr

Ur ruin gozh didud eo bremañ, sufocet gant ar c'hobwebs ha gnawed gant an tarmoù met, pell zo, e Novara, ur gêr kouezhet dindan ur c'hreñvlec'h meur war menezioù ar Messina, en un alez e distrig an Engia eno a oa un ti e-kichen ar feunteun. An nor mont-tre a roas ur skalier diabarzh a gase d'an estaj kentañ ma oa ur sal vihan gant ur c'hlavier koad: ar c'hambr-gwele e oa. Mont a reas war al leur a-us hag eno e oa ar gegin, ma c'hellfe bezañ galvet. En ur c'horn, ur bladenn-maen warni e voe lakaet an tan hag un treuzkiz houarn a oa bet implijet evit lakaat pod ar pasta. A-raok, krog war ar voger, du du evel ar pitch, ur pala koad, daou c'hruvel, unan bihan hag unan bras, ar forn da boazhañ ar bara, war ar c'hostez un hanter haks, un daol,

daou "furrizzi" ha un tamm kador Rengine. Erfin e oa ur c'hompartment, gant ur balkon a sell ouzh an alez, ma oa ur gwele hepken en ur c'harrez. An toull-se a oa ar rouantelezh ma oa an tad-kozh kleiz -mezeg o chom e 1934. Ul latrine a vein a oa bet tapet en dindanvor gant ur c'hoad koad. Dre ma ne oa ket ur c'hoad e oa ret d'an hini diwezhañ servijout evit mitiñ ar stank a oa bet digoret. Naturell, an ti a oa digoust evit an dour-red hag ar gouloù tredan, ur c'hoant e oa en amzer-se n'o doa ket memes baroned. En e gichen e oa ur porzh koad a gase d'ar Baglio ma veze perc'hennet ar c'hezeg war ar c'hoad.

Er c'horn-se, er-maez eus ar bed, ma mamm a veve asambles gant he zad-kozh, a oa ur c'hoar, daou vreur hag ur c'hoar, an holl koshoc'h egeti, a oa dimezet hag ivez o chom e Novara. Ma mamm a oa blond, fin, gwall frailhet eus ar vonreizh, he doa perzhioù delioù-kenañ hag an hini a oa bet gwelet ar muiañ eus he dremm, hag ivez laezh, a oa daou lagad glas bras, kazi bepred spontet ha trist. Marteze e oa bet ar marv didruez ar vamm, pa oa pevar bloaz warn-ugent, a oa bet penn-kaoz d'he fragilite korfel ha moral.

Un nebeud bloavezhioù goude marv ar vamm-gozh, ma mamm, a-drugarez da emellout unan eus e gomaroù, a gejas gant e Priñs Charming. Ma zad a oa perc'henn war ur familh elegant eus Badiavecchia, a renas un tavarn gant butunour ha boued. Ur familh labourerien vras e oa, ha ma zad a oa un den, hervez an holl, kaer-kenañ, uhel, brun, bresk hag embregerezh. Bevañ a rae en ur fraksion pell diouzh ar gêr: war droad, a lena mat, en un hanter eurvezh e c'heller kaout. E dad a dreuzkas koad koad. Ur vaouez dinamek e oa ar vamm, d'ar mintin e oa aet da Novara gant ar mul evit prenañ ar genoù a ginnigent er stal: tabac'herien, holen ha boued-debriñ. Bepred e vez gwisket elegant gant ur sjal du bras tro-dro d'ar c'houzoug, prenañ a ran ivez ar gazetenn evit ma vo kelaouet ar c'hliented.

Ar stal nemeti e oa er c'hastell ha mat -being en ti-se, daoust ma oa eizh genoù da zebriñ, ne oa ket mank.

Abadenn ziwezhañ e sikouras ostentadus ar patroned bremañ da sklêrijennañ - hag e bourzh - o hirderiñ ar gwin gant ur gazeth livioù. O veza ma ne herit ket atao ar vugale labour ar gerent, va zad en doa desket micher ar c'hobler. Goude un engalv a badas un nebeud mizioù ma zad ha ma mamm, ur wech dimezet, a yeas d'ober o c'harantez o neizhañ en ti er feunteun e distrig an ENGIA. Nav miz reizh goude e teuis er bed-mañ ha, hervez ur c'hiz sakr sakr, e oa din anv ar vamm-gozh paternel, Concetta. Daoust d'an oad tener e oa din ur c'hroc'hen teñval ha strinket, e krie bepred. An tad-kozh, pa seller n'hon eus ket perc'henn war ur c'hraou, a oa rediet da c'hrapat ac'hanon holl an deiz santel en e vrec'h, an noz a gouskas er Latvian gant tad ha mamm. Hervez an holl e oan gwall fall ha dic'houzañvus. Un nebeud mizioù war-lerc'h, abaoe ma oa stank al labour er vro, e tivizas ma zad mont da labourat e Sardigna. Pa 'z eas d'an enezenn all e lezas e vamm gant ar plac'h o c'hoarzhin hag ur c'hrouadur all a skoas er c'hof.

Pa oan ugent miz e oa ganet va c'hoar Rosa. An anv a oa eus ar vamm-gozh mamm. Er c'hontrol da Concetta, Rosa - bepred hervez ma mamm - kaer e oa, gwenn ha roz e c'hroc'hen, blev brun a enframme ur fas harmonius kinklet gant daou lagad glas kaer: ur bleunienn, evel hec'h anv ! Kement ha ma oa aet ma mamm d'ar feunteun da gemer dour gant roz he mignoned en he divrec'h a c'houlennas digantañ penaos e oa posupl reiñ daou verc'h disheñvel penn-da-benn. - CHIS CCà, Rusina, ken e oa Billicchia, met an Auteur ...- Setu, Rosina, ken eo kaer, met egile ... e lavarjont ar vignoned gant ur grimenn eus ar muzelloù. E-keit-se, er c'houlzad-mañ e kendalc'his da vezañ dic'houest, evel ma vije bet avertiset

an omen eus ma ordeal, a-drugarez da Zoue gouzañvet, memes ma n'eo ket gant dilez.

Evit kontañ an heuliad d'an istor, da gentañ, e rankan ho kinnig d'am mamm-gozh Antonia, e berr gomzoù, zì 'noioia. C'hoar vras ma mamm e oa, etre an daou e oa seitek vloaz a ziforc'h. Ur vaouez izel ha boued-babig e oa, gant he blev brudet a gouezhas war he daoulagad. E fas disoñjet a ziskouezas muioc'h a vloavezhioù eget ar re en doa hag en e sell goullo ne oa nemet kement a humiliadur. Da ugent vloaz, d'ar mare-se evel pried, e timezas da unan eus he c'henitervez kentañ, nevez distroet eus al labourioù e Galeri Sempione, chomet intañvez ha gant ur mab tri bloaz. Eñ, ma eontr Michele, Zì Micheri, a oa un den izel ha seblantout a rae ar skouer plijus eus ar roue Vittorio Emanuele III, a oa o vevañ en un ti dezhañ e-unan en ur straed a-bouez-kenañ eus ar vro evit ar pazennoù tost da zaou metrad ledander. Un ti kaer e oa. War al leur-gêr e oa ar stal-karpenter gant ur c'honter kreiz bras gant ar grip, daou armel-mur ma chome ar rasp, ar c'hizel, ar sujoù, ar c'hoadoù hag ar c'hoad, ur torn evit rontañ treid an daolennoù a savas, ur mla a oa ezhomm anezho Evit rollañ plaennoù ha lamelloù, ur forn koad gant ur c'heginer evit liquefy ar peg, taolennoù staget e pep lec'h, un tamm sega stag ouzh ar voger, un tamm charmant chañsus evel barrennoù marc'h, kornioù-gavr ha torterien, e berr gomzoù, unan eus ar c'hambroù-se a zo dre bremañ ne vezont nemet e bed an eñvorennoù.

Ur skalier koad degaset d'an estaj kentañ, ma oa daou sal spazius gant teulioù keramik, ur luxus en amzer-se, ur c'hostez savet gant ma tiouer, ur sofa, un daol ha kadorioù zo a vez etrelakaet gant ar rafia, ur c'hordenn legumaj spesad. Diwar ar balkon a sell ouzh an hent d'ar mezzagosto, pa vez graet prosesion an Aruption war-du an abati, e oa posupl touchañ penn kurunennet ar Madonna. Eus an eil estaj kentoc'h e weler Rocca Salvatatesta hag a-raok, dre ur glinour etre an tiez, e c'heller admirañ

gweledva splann ar menezioù a astenne tamm-ha-tamm en tu-hont d'ar bluenn eus an oabl, betek ar mor e-lec'h ma, dreist-holl en ar mor Fresh Deizioù ar prantad ma ne oa ket ur c'hoad, e c'haller gwelet war gwiad an horizont Vulkano ha goude-se Lipari, Stromboli hag an holl inizi all: un abadenn naturel, ur gartenn-bost liesliv sklêrijennus.

Ur skalier all a oa deuet d'ar c'hentañ estaj, ma oa ar gegin hag ar c'hamb-gwele, ar c'hentañ bras-tre a oa staliet gant ur forn koad evit ar bara hag ur forn-houarn-glas evit ar c'hoariva. Ur gêr kaer e oa, hep mar ebet, estreget dic'hoant ar gegin hep ur lavabo gant drein evit mont buan war-raok gant ar c'hoarioù-tiegezh pouezusañ. En amzer-se e oa c'hoazh un nebeud konfortoù dic'hortoz. Kaset e oa bet an dour e gwirionez d'ar feunteun foran en ur c'hartara zink ha goude-se e voe degaset d'an eil estaj ma voe skuilhet en ur bokedoù terrakotta bras evit gwalc'hiñ ar pladoù. Dre ma ne oa ket bet diskarget ar sink e voe degaset dour ar bazil en-dro d'an estaj-douar ha taolet er c'hoad. Evit ur vaouez e oa ur vicher stank-kenañ. Ar c'hondision servij hag humiliañ, a-benn pep endurañs denel, a erru, an doueson a adlavaras Ar memes tra, met n'em eus ket ur soñj bennak eus an dra-se.

Un den glac'haret ha grummet e oa an tioul Michele evel ur vicherour evel foll, e-lec'h ar galon e oa ur maglio maen-traezh gantañ. En e zaoulagad n'em eus ket gwelet biskoazh ur skeudenn a nerzh pe a druez ouzh ar re all. Segregiñ a reas e vamm-gozh en ti evit sellet ouzh e vab, ret e oa dezhañ prientiñ debriñ, servij anezhañ ha lavaret bepred ya, ya, ya. N'halle ket memes diskouez d'ar balkon a-hend-all e oant trubuilhet, tra ma oa tost bep noz o echuiñ ar vicher ma oa aet d'an tavarn gant mignoned da evañ.

Distreiñ a reas d'ar gêr stag, koad mad ha gant un anal c'hwezh a oa dibosupl chom tost dezhañ. En vez d'am mamm-gozh, gant gouloù eoul, a

c'hortoze anezhañ betek diwezhat an noz hep debriñ memestra. Pa zistroas ar roue bihan - alies n'en doa ket memes an nerzh da bignat war an trepas - skuizh e tilezas e zilez war ar c'honter labour leun a boultrenn ha dreist e chome a-hed an noz evit diskargañ ar c'hrogad. Tanter Antonia, daoust da bep tra, a c'holoas anezhañ gant ur Pastro hag a azezas gant karantez e-kichen evit sellet outañ betek ar mintin. Setu ar bloavezhioù tremenet ha, en eskemm ouzh kement a devosion, ne c'helle ket mont memestra da gavout he c'herent evit diwall ouzh ar skeudenn. Eñ, jelouz, bihan ha dreist-holl, a yeas da brenañ an teul da soñjal, peñseoù, klipoù blev ha traoù all, evit ma ne zilezfe ket an ti. Pa voent pedet d'ur lid-dimeziñ, an tio Michele betek ar mare diwezhañ ne zistroas ket d'ar gêr ha ne c'halle ket an aotrou Antonia mont eno betek ma c'halle ar c'herent heuliañ o gwaz. Bep tro e teujont a-benn da gendrec'hiñ anezhañ, gwechoù all e tegouezhas en amzer met neuze, e-kreiz ar fest, e c'hellas hag un tantad Antonia dic'hoantaet ha digarez, e tistroas d'e di Mogia Mogia a-bezh. A-hed an amzer ec'h akumulas ar c'hwervder hag ar glac'har, ne c'helle ket ventiñ gant den ebet rak e oa aet kuit, e oa preizh ouzh poan-penn ha dent atroc'h a oa bet torret gantañ e-pad sizhunvezhioù a-bezh.

Un deiz ur c'henderv, ken mat ha Pia, a c'halvas an tioul Michele hag a reproch'h anezhañ evit an holl zroug-labour a reas d'e wreg: - e tlefe bezañ mezh - e krias - evit lakaat ur vaouez a seurt-se da c'houzañv ... Antonia en deus ezhomm da gemer an aer, N'eo ket ret disrannañ anezhañ en ti, ret eo mont er-maez, mont d'an oferenn, mont d'ar c'herent, evel ma ra an holl gristenien. Dreist-holl, ezhomm he deus da vont war droad, nemet en doare-se e tremeno ar boan-benn ...- An amezeg a reas ur prantad berr, neuze e kendalc'has da lavarout: - nebeutoc'h eget un eurvezh diwar-se o vont war droad evit ur pist-mul hon eus eus an douar hag un ti bihan modest-kenañ gant ur gegin dindan an toenn hag ur sal all un tamm gleb a

c'hell servijout da gambr-gwele en hañv. En douar-se ez eus plantennoù avel, fiez, mandarined, neSpole, rezin, zizzol, avaloù, per, olivez, e berr gomzoù, pep poull Doue.

Evel ma ouzoc'h, goude marv ma breur, e rankan sellet ouzh ma c'hoar ha ne c'hellan ket ober muioc'h war ar c'hampagn, setu ma soñjas gwerzhañ anezhañ. Perak ne brenit ket anezhañ? Setu e vefe tu d'ho gwreg analañ an aer mat ... da gentañ e tisoñjas an tioul Michele met goude-se mont da weladenniñ anezhañ hag ivez konvenket hec'h-unan da brenañ anezhañ. En ur pennadig amzer e voe lakaet ar c'hontrad enni hag ar perc'henniezh a zeuas da vezañ e hini. Evel-se, doubl Vittorio Emanuele III, muioc'h-mui fur ha perfidius, kinniget d'ar c'hoar Antonia: - Desket e vo da zastum ar figoù hag e lakaot anezho da sec'hañ. Pa vez ret gwalc'hiñ an dilhad e tiskenner d'ar stêr ha kemer an dour ret evit evañ ha keginañ en ur c'hounit ur c'hoad en traezh evit e puraat. Dic'hoant e vo er goañv pa vo ar stêr a sklêrijenn gant dour met dreist an harz-se e vo. E plas, e c'hellit plijout d'ar c'houlzad. Gant e zremm-gazh Antonia, ur wech c'hoazh, e reas penaos e voe urzhiet: - Comu you, eu fazu.- Evel ma fell deoc'h, me a ra, e respontas obeissent ar paour.

Eil pennad - Er-maez eus ar bed

Ar paourkaezh den ha Zì Micheri e penn kentañ ar prantad 1936 a zistroas da Gastrangia, war ar maez, tost da druz ar stêr. E kêrioù liesseurt Badiavacchia e voe skignet San Basilio ha Vallancazza ar brud e oa bet kavet ha tud a c'halvas anezhañ evit al labour. En deizioù-se e oa ar c'hiz, memes ma c'hellfe hiziv an deiz seblantout iskis, pa oa ezhomm anezho eus un daol, ur prenestr, ur porzh pe ur c'harr-nij, e c'halvjont ar c'harpenter hag e voe degemeret en o zi: improvisañ a raent ur banell-labour hag ar re o deus graet ar koad ezhommek a c'haller kaout. An tiouer Michele a gemeras an ostilhoù hag a harzas war al lec'h betek sevel al labour.

Galv a rejont anezhañ evit troc'hañ ur wezenn ha lezel a rejont anezhañ ur c'houblad bloavezhioù evit sec'hañ. Mont a reas neuze ar c'horf gwez war ur voger. Ar c'harpenter a zalc'has ar sae eus an uhel hag ur skoazellerez en traoñ: « Serra Serra Mastro Descio a stank Fagima e Cascia » (gwelet Sega pe Mestr-meur e reomp ar Cassapanca warc'hoazh).

Mont a rae ar c'horf gwez war ur voger. Gant ur sae vras e kavjont an taolenoù ha gant ar re-se e savas prenestroù, gweleoù, armoù. Evit ober al labour-se e savas da 4 hag e kerzhas gant e bolz hag e houarn. Erruet en ti e kinnige ar c'hliented dezhañ laezh fresk gant ognon hag ur c'hoad bara.

Da greisteiz ur pladad pasta hag un tamm fourmaj. Da noz e paouezas da labourat ha reiñ a reas dezhañ ur bara-ti evel ar c'hentañ digoll a-raok paeañ ar gont disul e Novara.

Un nebeud bloavezhioù a dremenas hag e vab, Turillou, en doa kresket ha komprenet war e groc'hen ne felle ket dezhañ, tamm ebet er bed, tremen ar peurrest eus e vuhez izelaet war ar maez. Desket en doa micher e dad met c'hoant en doa da arbennikaat ha da vezañ ebanist. Deuet eo a-benn da gendrec'hiñ e dad da gas anezhañ d'ur gêr ma oa ar c'hementad a c'hellfe deskiñ an arz-se. Distreiñ a reas da Gatania ha goude daou vloaz a zeskadurezh e teuas da vezañ mat-tre, e seblante bezañ prest da ober ar vicher-se, ha dre ma oa bremañ navzek vloaz e soñje dezhañ e oa deuet evitañ an amzer da sevel e familh. E-pad bloavezhioù en doa anavezet merc'h ur mesaer ha divizet en deus dimeziñ met mont a reas a-enep youl Zì Micheri a felle dezhañ e vefe dimezet e vab da zimeziñ d'ur vaouez eus e c'hast. En amzer-se, digredus, met evel-se e oa: evit un artizan o timeziñ da verc'h ur pastor e oa un abeg brav evit an dizenor. Etre tad ha mab e tisklêrias a-daol-trumm ur c'honflikt bras a bouezas war Turillu evit en em zifenn diouzh e dad hag e vamm-gozh. Gant e familh nevez e kuitas ar vro hag e tistroas da Como e-lec'h ma reas kalz a chañs gant e labour.

N'o doa ket bugale an tiegezhioù, setu, gant distro Turillu, e chomjont dibenn-sizhun. Ar re a roud muioc'h an dizalc'hiezh-se a oa an Aunt Antonia a dremenas an deizioù a-bezh evit komz gant an evned, ar c'hizhier hag ar mousc'hoarzhoù a oa o bourmen en-dro dezho. Er Spelonca-se war ar maez n'en doa ket an digarez da gomz gant den ebet. N'eus nemet da geñver ar vakañsoù pouezus evel Nedeleg, Pask pe Gouel ar Madonna Assunta e Ferragosto en deus bet tro da vont d'ar gêr evit kavout ma mamm. E-pad unan eus ar weladennoù-se goude bezañ bet klemmet pell diwar-benn he stad, e kinnigas d'he c'hoar: - Ker Teresa, em eus merket

gant div verc'h ez eus re a draoù da vezañ troet, fiziañ ennon evit ma viot frankoc'h da ginnig hoc'h-unan da ar plac'h vihan. He c'has a rin d'ar maez ma vo gwelloc'h an aer ha ma vo graet mat - ma mamm a oa insecure da gentañ met neuze, evel bepred, pa seller ouzh he c'harantez aes da vezañ konsians, a-dreñv an insistans presionus eus he c'hoar a asantas.

Evit-me e krogas an ordeal. Ur devezh torrid e oa marteze, kroget e oa an hañv 1938, daou vloaz e oan ha ma mamm-gozh a zeuas da gemer ac'hanon. En ur sac'h-teñval e lakaas ur blouzenn, daou c'houblad bragoù ha dic'houest da c'houzout pep tra am eus kuitaet ma zi. Ken bihan e oan ma ne c'helle ket gouzout e krogfe ma Via Crucis an deiz-se. Beajiñ a reomp dre ar pist-mul e oa goude un hanter eurvezh pe marteze e oamp erruet el lec'h dizalc'h-se gant un tamm anv a-bouez eus Casstrangia (Cassandra !) Evel evit embann ar gwallzarvoud, e berr gomz N'em boa ket gallet reiñ kont. Ar pried a zegemeras mat ac'hanon da gentañ, ma mamm-gozh a brenas din a-wechoù un nebeud bonbonoù evit kaptivañ ma simpatiezh ha pa oa a-gevret gant Novara evit kavout ma mamm e lavaras din bepred insist n'em eus ket ezhomm da vont d'ar gêr met gwelloc'h e oa kreskiñ gant her e oa e-unan Hag e vije bet graet din evel mamm. N'em boa ket gallet chom hep ober.

E-keit-se e tistroas va zad eus Sardigna, chomet e chom ur sizhunvezh hepken, a-walc'h evit lakaat va mamm da vezañ dougerez, ha mont kuit. E 1939 e oamp hag ar bloaz war-lerc'h e voe ganet Antonietta. Soñj am eus c'hoazh e oa ma mamm-gozh Antonia a gasas ac'hanon da Novara gant he mamm ha gwelet em eus ma c'hoar evit ar wech kentañ. C'hoant 'm boa da chom en ti evit ma pamperiñ an Antonietta bihan met ma mamm-gozh, muioc'h-mui a vestr war ma vuhez, rigid evel unan milourel, a lavaras din: - Turnemmu en ti, fazzu eu 'na kaer causitta - (deomp da vont home, Me a raio deoc'h Ur poupez kaer).

Pa oamp erruet er c'hatapchus e lakaas e-barzh ma brec'h ur "causitta" a pezza gant taolennoù daoulagad ruz, spontus. Spontet em eus va-unan. Ur prantad e oa ma c'hoarzhe bepred rak c'hoant 'm eus da zistreiñ da Novara eus an tad-kozh hag ar vamm met ne oa ket evit kendrec'hiñ Zì Antonia: e oa bet ar galon petrifiet ha boud da bep lament. En tri bloavezh kentañ e tremenemp kalz amzer e ti ar vro e Castrangia, ma ne oa ket ene bev, nemet ral a wech e weler vakañsoù en tiez strewet tro-dro d'an trowardroioù.

D'ar Sul e oamp aet d'ar gêr hag ez eomp war-raok da gavout mamm, c'hoar ha tad-kozh mamm. Tad-kozh a oa un den brav gant ur moustach. Degas a reas gantañ ur butunour a snif a-wechoù. Er goañv e kemeras ac'hanon dindan ar c'hloaz, va c'haset d'ar plasenn da brenañ bonbons zo ha da blasañ ar gwin en Osteria eus "Sciancaditta" a-us d'an ospital. D'an abardaez e tistroomp da Gastrangia.

Un nebeud nozvezhioù e oa aet an eontr da amprouiñ gant ar strollad, ma c'hoarie an trombon, goude-se e paouezas da evañ en tavarn ha distreiñ a reas da vro Arzillo. 500 metr eus Castrangia a oa o kregiñ da anv "Koncettina, 'Ntoia ...". En ti e oa bet prientet ar c'hoad-douar gant an tantez e-keit-se evit tommañ an dour war an tripod. Hanter-hent dre ar c'hoariva, e reas e-unan ur skourr dour o berviñ, marteze evit diskar ar gwin. En ur c'heginer houarn e prientas an tant an ognon gant an tomatez evit sezoniñ ar pasta. N'eo ket bet gwall poazh an ognon ha degaset din ar vomit. « Debrit, a-hend-all e kemeran ar gordenn hag e roan ar c'horfoù deoc'h ... ».

En amzer-se e oa ur vaouez a orin venezian ar vaouez-mamm e San Basilio. Pa oa er goañv ar stêr en eontr leun e tic'hoarias Michele war e skoaz (e Ciancalea) evit bezañ bet prenet en apotikerezh e Novara. Arsav a

reas en e di hag e lavaras "Antonia, diwar ur sjal a zo koant". Paour-kaezh tant, n'ouzon ket hag-eñ e komprene e oa karet Michele.

Pemp bloaz e oan bremañ, digenvez er maezioù, hep komz gant den e oan deuet da vezañ evel ul loen diourc'hiz. Me a oa mezh gant an holl. Pa oamp aet da Novara, em eus kuzhet em eus kuzhet rak spontet e oan gant an dud. Ar vignoned a gomprenas an treuzfurmatur-se ha setu ma kuzuljont d'an eontroù kas ac'hanon d'ar skol-vamm. Dre chañs e oa bet kendrec'het an eontroù. Setu ur mintin e oa e vamm-gozh o kas e eontr Michele da bremañ din ur biskoazh ha lakaat anezhañ er c'hanaouenn wenn pallenn a oa bet roet din gant ar vamm-gozh paternel. Asambles gant ar biskoaz e lakaas ur ouenn fresk. Me a-gevret gant ar skol-vamm lec'hiet e-kichen abati ar gêr. Pa zigoras ar venec'h an nor evit ma tegemer, e krogis da grial. Tennet gant aon em eus taolet ar c'hast war an douar, an uioù a ziskennas hag a yae da louzañ al leur e pep lec'h. An tantez a gastizas ac'hanon dre sparlant ac'hanon gant ur rezon vat hag a zegasas ac'hanon d'ar gêr. Setu ma devezh kentañ eus an asilo a zeuas ivez da vezañ an hini diwezhañ.

C'hoarvezout a reas, dre ma oan pevar, e lavaras an eontr: - Concettina, mont da Novara da gemer ar Carmieri (ar c'halm) evit ar boan-benn -. Redek a ris war ar pist-mul evel ur ferret, mont a ris eus ar c'harter gresian, a-wechoù e paouezen er feunteun evit distankañ ma sec'hed, hag e teuis d'an apotikerezh "du Surcattu". Eñ, an apotiker, souezhet e lavaras d'e vignoned e oan aet e-barzh ur prantad berr ha deuet en-dro eus Novara evel al luc'hed. D'an oad a bemp bloaz e kasjont ac'hanon da Varselona eus kerent pell. Eno em eus gwelet ha selaouet gant souezh bras evit ar wech kentañ ... ar radio ! Mont a reomp ivez d'ur stal evit prenañ un tamm linsel pea. Kinniget e oa bet gant ar gwerzher: - prenañ ar c'hasketenn hag ar skourr gwenn -. A-benn ar fin e c'honvensjont o-unan hag ar gwerzher a roas daou restach a satin sklêrijennus glas ha celestial. An deiz war-lerc'h

hon eus degaset an teñzorioù d'ar vamm a oa bet paket an dilhad en un nebeud devezhioù en un nebeud devezhioù. Disul e santis evel merc'hed ar markized hag ar Baroned Novara.

Er goañv 1941, e-kreiz ar brezel, e echuas ma zad e labour e Sardinia a zivizas gant ur mignon dezhañ klask fortun en ur gêr norzh ha bevañ o kemer e labour koblañs kozh. En aire era la hint que mi mamá quiere a llegar a mi padre y en esta esto era destrujado, tanto que una día me guió bajo su cama, me diwiskañ hag e sellas ouzh an div greunenn a nijennoù riz da zont gant un tamm Crosticine rak ar tant n'en deus ket lavaret ac'hanon biskoazh. Gwallgaset em eus ac'hanon gant feuls. Soñj am eus e oa bet gwelet un tamm gwad rak em boa prokuret glozadennoù. Lakaat a ran endro ar c'hamis lien a servije e-pad an deiz hag an noz, setu ar gwiskamant, ha den n'en deus merket.

A-raok an distro, ar vamm a glaskas kuitaat ti an tad-kozh en urzh, ar pezh a chomas paour e-unan. Soñjal a rae lakaat ar gouloù tredan, d'ar mare-se prerogativ an aotrouien. A-raok e veze implijet "u lusu" en eoul. Tontouer Michele a viras outañ: un nebeud devezhioù goude e c'halvas an tredaner d'e dro hag e lakaas ivez da staliañ ar sklêrijenn en e di, setu pa'z on aet d'ar vro e plije din ivez ur sklêrijenn vihan war ar skalieroù koad serzh. Pa oa ret din mont d'ar c'habined (e Latrea), en ur pratikañ ur c'hoad simpl a oa war al leur-gêr a-dreñv e labouradeg, e-kichen e oa bepred staget ar c'hof marv staget, a savas an tioul evit bezañ prest e-keñver ar goulenn.

D'ar mintin ar c'hentañ a viz Meurzh 1942, gwisket gant satin glas gant manchoù celestial, asambles gant e eontr hag e dad-kozh em eus heuliet e vamm hag e c'hoar d'ar post e plasenn San Sebastiano, da lavaret eo, ya, d'ar bus, ar pezh a lakafe anezho da vont war-raok er gar viglioc'h. Ar c'hoar roz 4 vloaz ne felle ket dezhi mont war-zu an uhel hag an eontr evit

kendrec'hiñ anezhi a lavaras dezhi: - Ma ne bignit ket war-zu deoc'h letto du pidti - (me 'raio daou skor).

Me, ar c'hentañ-ganet, levezonet gant an tantez n'em eus ket kuitaet ha chomet e oa e Novara. N'em eus ket echuet ken gant ar c'hoarzhin. Emaon o klask konfort e brec'h e dad-kozh. Eñ ivez a oa chomet e-unan hag evit an deiz-se e chomis gantañ evit mirout e gompagnunezh. Goude un ugent devezh bennak e teuas lizher kentañ ar vamm a lavaras an disoc'h a-stroll eus ar veaj. Tad en doa lakaet anezhi da gavout un apartamant degemerus gant dour en ti hag ur stouf gaz, eviti un nevezenti. Kenderc'hel a ra en istor, an deiz war-lerc'h an degouezh en doa galvet ur perrukour en e di evit lakaat anezhi da vezañ ur c'horn-blev a-feson. Er gêriadenn e veze tost an holl vaouezed o wiskañ blev hir gant an tupé. E berr gomzoù, ma mamm evit ar wech kentañ en e vuhez a oa laouen ha satisfet. E fin an istor e rekommandas ac'hanon d'an tantad. N'en deus ket ijinet ma c'houzañv e Castrangia, sur a-walc'h.

An deiz war-lerc'h an distro-skol Antonia a lakaas ac'hanon da vont en-dro war ar maez ha lavaret en deus d'he gwaz prenañ din al levr kentañ klas evit deskiñ din skrivañ ha gallout mont d'an eil e-lec'h ar c'hentañ klas e miz Here. Paour din: ne c'helle ket c'hoari ken, met ret e oa din tremen amzer o skrivañ enklaskoù ha niveroù. Diwar Castrangia bep tro e tremene ar c'helenner eus San Basilio e-lec'h ma kelenne. Maria e oa he anv, merc'h d'ur c'habiten e oa a anaveze an tantad. Kinnig a reas dezhi ur banne dour. E-keit-se, em eus diskouezet dezhi ar c'haier-notennoù hag e oa bet souezhet ac'hanon. Tennañ a reas ur c'hreion ruz eus ar sac'h ha skrivañ a reas "Brava". Pebez joa, pebes eurusted va guelet meulet, pehini a zo dreist-ordinal evidon. Deuet on da vezañ muioc'h melankoliezh bep deiz, prejudiket em eus anezho da gemer ac'hanon eus tic'hoarierien ha tadoù-kozh ar paternel, met an tantad a lavare ne oa ket ret.

Aon en doa e c'hellfen reiñ da c'houzout dezho penaos e oa bet tretet ha bouetaet. E gwirionez ne oa ket a-walc'h ar boued evit ur plac'h a ranke kreskiñ ha diorren: diouzh ar mintin e rojont din un tamm bara kalet gant fourmaj, da greisteiz ur saladenn tomatez ha daou olivez. D'an noz pa oa he gwaz e oa bet poazhet un tamm pasta gant he gwaz Antonia gant ur soubenn improvizet diazezet war an ognon c'hrouet. Ha ma ne zebren ket, em eus risklet kemer ur c'harv barilh. Evit cheñch un nebeud nozvezhioù e keginas pasta ha fav pe ur seurt polenta dous. N'eus nemet da Nedeleg, ar bloavezh nevez, ar C'harnaval hag ar Pask a lazhas ur c'hoad pe ur c'honikl. E miz Genver e lazhjont ur moc'h ma oant o kaout salami ha lard pikant, met ret e oa o c'honsumiñ gant ar droper all ne vijent ket bet a-walc'h a-hed ar bloaz. Bep tro d'ar Sul e prenas an tioul an trip brudet a soñje enni hepken, c'hoazh bremañ, a laka ac'hanon da vezañ dismegañsus, pe eus ar c'horfoù rollet war ur skourr eus ar persil, ar stigliole, a oa bet fritet neuze. Bouedoù marc'had-mat e oant holl rak, hervezo, ne oa ket ret bezañ gwastet evel an tadoù-kozh hag adc'hoari a raent din: - Gwelet, bepred o deus an tegami leun a saout ha pesk stock, debriñ hag evañ. Diwar an dud-se - lavaret o deus - ret eo chom pell -. An eontr a oa spontet e vefe bet konvenket ar c'herent all gant ar c'herent all da insistañ da vont betek ma mamm ha ma zad er c'hevandir. Kement-se a reas evit o lakaat da gasaat anezho, a-wechoù, o kejañ ganto, e lakaan va daouarn war ma daoulagad evit ma ne vefe ket gwelet anezho.

Deuet e oa miz Kerzu ha ret e oa din kemer an esaeoù degemer d'an eil klas. An eontr a gasas ac'hanon d'ar gêriadenn, o rekommandiñ a rejont gant ar janitor da virout ur sell warnon, gant ar c'helenner am bije bet en eil ha gant ar c'helenner eus ar c'homissiom esaeoù. Degas a rejont d'an holl d'an donezon a vezoù evit kaout ma bromesa sur. Biskoazh n'em boa bet darempredoù gant an dud-se, ar c'hlas en doa meur a bank koad daou -

seater gant ar c'halamai. Gant ma oa merc'hed all a skoazelle an esaeoù dresañ. Lakaet o deus ac'hanon da ziskoulmañ ouzhpennadennoù ha diverkañ d'ar bladenn-du. Koulz ar c'halamai hag ar bladenn-du a oa ur nevezenti absolut evidon. Treiñ a ran evel ur follenn diwar ar spont hag ar verzherion, ne ouien ket penaos diskoulmañ an obererezhioù, rak an tantad Antonia he doa desket din nemet skrivañ an niveroù eus unan da zek. Goulenn a rejont neuze diganin skrivañ ur frazenn war ar c'haier-notennoù, un tamm soñj, met ne ouien ket peseurt hent da gregiñ. Goude ar meskajoù-se e voe ar portier ac'hanon en ti. Goulenn a reas an tantad digantañ penaos e oa aet an test hag ar portier a respontas ne oa ket aet mat-tre, met e oa ar varn diwezhañ d'ar gelennerien.

Souezhus eo e oa pozitiv an disoc'h ha me a oa bet adkemeret e oan bet d'an eil klas: prest e oan da vont d'ar skol, met ar gudenn a oa bet gant an dañvad a zeuas war wel. Tio Michele an deiz a-raok a oa aet d'ar stal ha prenet ur tec'hadenn eus ar gwiad du. Tanter Antonia e-pad un devezh a reas ma dilhad. Evit prenañ an teuliad e oa ezhomm muioc'h a arc'hant. Ar c'houronkoù o doa arc'hant met o doa ar c'hilav stag eus ar spar evit ma c'hellfe eñ, ar c'hapot, an ingested hag ar c'hoari-plywood gant ur c'hlip prenestr. N'o doa ket prenet ar pluenn ivez. An eontr a savas unan gant un tamm koad fin war e bennoù e oa stag ur nib. An daou c'haier hag ar c'hreion ne c'helljont ket surrogañ anezho ha ret e oa dezho prenañ anezho dre nerzh. D'ar c'hentañ a viz Here eus ar 1942-se e voe an ti-kozh ac'hanon d'ar skol. A-raok e oa aet eus ar podestà da c'houlenn un testeni ganedigezh a c'houlenne ar skol peogwir e oan er-maez siwazh. Ar c'helenner a oa leun a vadelezh hag a zegemeras ac'hanon gant simpatiezh, met spontet e oan ganti marteze rak e-lec'h ar braz reizh e oa gantañ ur protezenn gourmet abalamour d'un aksidan a c'hoarvezas evel ur bugel en uzin pasta e dad. Lakaet e oa bet ur plas din er bankoù kentañ. Va

c'hompagnunez nevez, ha n'o doa ket va gwelet ar bloaz a-raok, intriget gant va zremm, en o zouez murmuret: - met ez eus ievi caùsa sicca -sicca? - (Piv eo ar plac'h lean lean-mañ ?). Me 'oa bet kalz a spont ha mezh e oan, ne c'helle ket digeriñ ma genoù ha n'em eus ket respontet memes d'ar goulennoù a c'houlenne ar c'helenner din gant karantez.

Ur plac'h inlovatek e oan ha n'em boa ket bet ar c'hoant da c'houlenne bezañ gouest da vont er-maez da bourmen, hag ur wech graet warnon. Setu pa'm eus erruet en ti e oa bet leuniet gant an tantez gant ur barilh rak ret e oa dezhañ gwalc'hiñ ma dilhad n'en defe ket sec'het en amzer evit an deiz war-lerc'h. Tremen a reas an deizioù ha bep tro ma teu ar memes tra. Ar c'helenner a zeuas da hanter-deiz e-kreiz an deiz, e kasas ac'hanon d'an toilet, met a-wechoù e ankouaas anezhañ ha me a rae en-dro warnon. Ar c'hompagnuned a ignoras ac'hanon hag a evitas ac'hanon evel ma vijen bet plaget ha n'o deus ket klasket memes ober mignoned ganin.

En o zouez ec'h anavezent an eil egile peogwir e kejent er gêr, e-pad ma oa ret din kerzhet tost un eurvezh evit mont d'an ti war ar maez ha dre-se n'em boa ket bet tro da vezañ o mignon. Dont a reas an eontr d'ar gêr nemet d'ar Sul evit en em gavout gant mignoned ha tremen un nebeud eurvezhioù laouen ganto dirak ur voutailhad gwin. Met an darn vrasañ eus an amzer e chomas an tant en ti evit resev urzhioù labour evit he gwaz. Da c'hwec'h vloaz em eus kerzhet ar pist muul hir a-us. Hanter-hent lañ a chomas evit dastum ur bouked violetennoù en-dro d'ar follennoù evit kinnig d'ar c'helenner.

Erruet on er skol eskemm. Goude kreisteiz e tistrois d'ar vro a-gevret gant frinier sourd ar c'hikedoù ha gant un heol skornet, hep en em gavout biskoazh gant un ene bev.

Me 'm eus laosket en hovel-se ha chom a ris va-unan evit fantaziañ gant ma-unan en aergelc'h dizalc'h-se gant an tantez a zo muioc'h-mui grevus ouzhin. An eontr, a echuas al labour kazi bepred a dremenas eus an tavarn hag a zistroas d'ar gêr d'an noz bepred mezv. A-wechoù, muioc'h a sklêrijenn eget ar c'hiz, e oa kollet ha n'eo ket aet d'ar gêr. An tantad ha lod tud a oa aet da gerc'hat anezhi e-kreiz an noz a-hed ar stêr gant gouloù al lanternoù. Pa gavjont e oa kouezhet war an douar e kendrec'has anezhañ da vont en-dro.

E-keit-se ne c'helle ket kendeuziñ netra mat er skol. Goude ar c'harter kentañ e tispignas ar c'helenner ar c'hartennoù-reportañ, goude-se gant sined ar strollad ha siwazh gant an holl sujedoù diboell: ma c'hartenn-reportañ a oa ar re baourañ er c'hlas. Evit broudañ ma mamm-gozh em eus lavaret dezhi e oa ar c'hartennoù all a raport evel ar re-mañ hag an tantad kazimant tapet. Setu deiz war-lerc'h e kemeris kalon war ma lerc'h hag er c'hlas em eus klasket ober mignoned gant un nebeud kompagnuned. C'hoant 'm eus bet da dostaat outo, met ma'z ejont kuit eus o brezennoù, marteze abalamour ma'z on bet en o daoulagad ur plac'h-bro paour.

Trede pennad - c'hoarioù traezh

Er bloavezhioù tremenet er solitud e Castrangia ne dremene ket biskoazh an amzer rak an dra nemeti a c'helle bezañ graet a oa selaou an deiz santel a-bezh ar c'hirri-nij hag en hañv e oa frinire sounder ar c'hikedoù, pa oa ar sirok o kregiñ gant ar mor insinuet A-hed hent Zig Zag ar stêr ha lakaat ar vall. Loened ar maez a oa va mignoned. Setu ma tremenas ma amzer o fantaziañ. Graet em eus ur bed din-me o kregiñ gant ar sifroù a seblante din e-barzh foñs an oabl pe e-touez skourroù ar gwez: loened gouez a gomze, marc'hegerien a lakaen en linenn war ribl ar Rocca Salvatesta ha goude gant ma galloudoù hudur em eus lakaet anezho da gouezhañ, observañ a ran anezho distrujet gant ar spont. Neuze em eus treuzfurmet ar Rocca en un draonienn a zistagas a-daol-trumm diouzh ar menez hag o nijal war-zu an hadañ spont evit an holl c'hampagnoù. Treuzfurmiñ a ris ar c'hoadoù, deuet da vezañ bagoù nijal ha beajiñ a ris en oabl o soñjal mont en tu all d'ar mor pell, ma c'hortoze ma mamm ha ma c'hoarezed. Ar c'hrafoù a zeuas er-maez eus dour ar stêr hag a c'hwezh betek ma treuzfurmont e loened gigantek a oa aet war-raok er stêr a ziwriennas ivez ar plant.

A-wechoù e soñjen e dremm displijus ma mamm-gozh Antonia. Ne gare ket ac'hanon, ne gare ket ac'hanon ha distanet em eus anezhi: ma mamm he doa fiziet ennon he c'hoar met prometet he deus ivez din e teuje un deiz da zizoleiñ ac'hanon: setu perak e oan alies war ar gwez, em eus skrammet an horizont, o c'hortoz Gwelet anezhi o tistreiñ war skoaz ur marc'h gwenn asambles gant ma zad. Er c'hêriadennoù nesañ eus San Basilio ha Vallancazza e oa aet kuit an dud holl. An holl draoù a chomas nemet merc'hed, bugale ha tud kozh zo. Kêrioù mut e oant a oa just touchet ar vuhez. Pareet e oa bet an amzer ha krediñ a rae an dud e vefe cheñchet pep tra, e vefe bet graet un deiz, goude ar brezel, gant ar sevenadur e mont e-barzh ar strollad-se a tiez strewet, marv ha skuizh. Me 'm bije c'hoant kaout mignoned, gouzout n'on ket va-unan ha dilezet, bezañ gouest da vezañ gwarezet, o c'houzout e c'hellfen kemer repu e ti ar re-se pe ar re-se. N'em boa ket bet memes ar gwir da lavarout e oan hep ur familh, e oa ma zad-kozh pell war ribl ar mor all, en tu all d'ar glas dibenn-se, e oa etre me hag ar re-se evel ur menez uhel ha dic'hortoz. En e lec'h e oa bet rediet da vevañ gant ma c'hoar a oa bet gwallgaset. Pa 'm eus soñjet enni ha pa 'm eus gwelet e oa irritant ac'hanon gant ar vouezh skrijus ha brutal-se. Ur vouezh graet evit krial, evit krial, insult ha prevariañ.

Betek loened a oa spontet gant e vouezh. N'eus nemet gant ar gwaz e tiskennas ar c'hrec'h ha volum ar vouezh a cheñchas o treuzfurmiñ penna-benn en evaj un deñved. Ma tantez a soñje ne oa ket gouest ur plac'h da gompren ar pezh a c'hoarvez tro-dro dezhi. N'eo ket hepken em eus komprenet pep tra, met, ouzhpenn, ne oan ket bet cheñchet pe pasiv. Ur c'hrogad kenderc'hel e oa. Ur stourm difin ha skuizhus. Bep tro e soñjen en amzer da zont: hi kozh ha dic'hallus, me yaouank ha kreñv, met daoust da bep tra n'em bije ket graet droug dezhi, ne oa ket perzh eus ma natur.

A-wechoù e tostaen ouzh ar stêr e-lec'h ma kaven an dud aet da walc'hiñ an dilhad, d'ober al lima, da lavaret eo e veze gwalc'het ar follennoù hag ar c'holoioù o lakaat pep tra da gentañ gant ar c'houevr. Pe pa oa, goude ar prantad eus ar c'hizellañ, e teujont da walc'hiñ ar c'hoad-deñved ha da sec'hañ anezhañ en heol evit e blankennañ ha goude-se implijout anezhañ evit stummañ matrasoù ar gweleoù. Mont a rin da zastum ar flakennoù a chome e-touez mein an aod ha ganto em eus gwisket ma poupig patch. Pa ne ouien ket petra ober em eus kroget da sevel ar mein war ar riva del stream o klask kregin, gant skiant-prenet em eus kroget gant ma biz war va fenn, evit mirout ouzh o bizoù gant o c'hlavioù. Degaset em eus anezho d'ar gêr ha d'an abardaez pa vez ar c'hoar o lugerniñ an tan o rostañ hag o debriñ: eviton e oa ur c'hoari ispisial. A-wechoù e-lec'h ar c'hrabanoù, kerkent ha ma oa bet savet ar maen, e skuilhjont, gant ur saout vertikalek, raned bihan spontet a lakae ac'hanon da lammat diwar ar spont. Soñjal a raen e oant ma c'hoarierien hag a-wechoù e rankan c'hoazh trugarekaat o lezel da lezel anezho o-unan en teñvalijenn a-hed an noz. Pa oa ret din distreiñ d'ar gêr en noz a vouezh uhel em eus galvet an tioul Michele en ur implijout an echo a oa bet krouet er vall. A-wechoù en hañv pa oa ar familh Scardino a oa o chom en un ti uheloc'h er c'hoad, ez on aet d'o c'havout. C'hoariet em eus gant Mimma a oa ar bihanañ eus ar vreudeur.

Pippo a savas deomp kadorioù ha taolennoù evit ar poupinelloù. Evel ma oa plijus tremen un nebeud eurvezhioù e kompagnunezh. Diouz ar mintin e c'halvjont ac'hanon pa 'z ejont en tu all d'ar stêr da gemer laezh. Ar c'hoad o doa da leuniañ, "konsept" a oa satisfet gant gwelet anezhañ o laezhañ. Mestrez ar c'hezeg, Micca e Cappelle a zo hep truez hag a ginnig din un hanter gwer. E ti an tantad e veze gwelet al laezh div wech ar bloaz: pa rae ar biskoaz hag e Pask pa veze prientet ar c'holomennoù gant ouenn livet an anell. Pa voe bervet al laezh e kouezhas betek an hini diwezhañ. E ti-kêr ti

ar vro e oa ur gwele eus an eontr, ma c'hellfec'h anv anezhañ gwele, gant an azezennoù lakaet war daou c'hrogenn houarn gant ur c'hoad-pallenn, dre ma oa bet lezet gant hini Crine e Novara. Ret e oa din kousket en ur pallenn gant ur c'hof milourel kozh hepken a-us, greunet ha frailhet. Mont a ris da gousket gant ur c'hamis kanvas a zougen ivez e-pad an deiz hep bragoù. N'eo ket posupl deskrivañ ar c'hoant-se pativa bep noz. Pa oa ar glav e oa ezhomm eus endalc'herioù evit dastum an dour a dremene dre an toenn. Ma oa ezhomm din da noz, e oa ret din kuitaat an ti ha lakaat anezhañ da vezañ tost ouzh ar pazenn. Si no recountió, porque me hunvre, ha ma 'm eus graet er pallenn, d'ar mintin e kemeris ivez ur c'harv barilh. Mont a reas ivez an tad-kozh Antonia da gousket gant ar memes kamiz a implijas e-pad an deiz, tra ma selle an tioul Michele ouzh e vamm he doa graet.

Ar lid kousket a c'hoarvezas hervez ar rituel a-bouez: da gentañ e oa ret din mont da gousket, goude-se e touchas ouzh an tantad, goude-se e tilezas an tioul e bragoù ha linennoù linennoù. Gant ar c'hemmesk kentoc'h ledan a gase e-pad an deiz e oa aet d'ar gwele, a lazhas an eoul-maen lakaet war un daol a-enep ar voger. Me, a oa mischivus, o reiñ da c'houzout ne sellas ket ouzh ar peekly: pa ziskennas evit digeriñ ar flammoù a welis projektet war ar voger, evel ur skeudenn sinaat, e stumm gant an Din-Don a skoas. - Oh pebezh fresk fresk ! - emezan, rak an holl gwin en doa evet a roe dezhañ ken tomm. E-kichen o gwele e oa daou c'heflusker, da lavaret eo daou c'hanaouenn vras reuz ma chome fiez sec'h. Kuzhat a raent anezho gant skourroù brudet ha greunet ha war an diwezhañ e oa dilhad-dindan glan an tioug. En ur c'hof e-kichen ma gwele e chomjont ar bara hag ur skoed a envel ac'hanon tro-dro d'am fenn pa'z on aet d'ar skol er goañv, ma dilhad-dindan ha re ar c'hoar. N'em eus implijet anezho nemet d'ar Sul

pa oamp aet d'an oferenn e Novara. An eontr a lavare ne oa ket ret lakaat anezho war ar maez rak o c'honsumiñ a rafemp didalvoud.

E miz Genver e lazjhont ar pemoc'h. Prientiñ a raent un nebeud salsichaoù ha lard sall. En ur pot terracotta merzhet er lard e veze miret an treid bervet. Peurliesañ e veze debret e miz Mae gant fav ledan fresk rak ne c'helljont ket bezañ debret hengounel a-raok. Ur wech, e miz Ebrel, e c'houlennis digant an tantez rak naon bras am boa ha ne ouien ket petra a zebren gant bara. An tantez a grogas da grial en ur lavarout e oan foll. Un deiz e-pad ma'z on distroet eus ar skol, em eus kejet gant Ophelia a-hed ar pist-mul gant ma c'hoar. emzivadeg mamm e oant ha distroet e oant gant tad eus Bro-C'hall.

Muioc'h a pall e oant egedon, truez e oan ha lavaret em eus dezho: mont a ran e-lec'h ma vevan, d'an eur-mañ emañ ma mamm n'eo ket lavaret netra. E miz Mezheven pa oa bet poazhet ar fav gant an eontroù, ez ejont da gaout treid ar c'hig-moc'h hag e plas-se ne gavjont nemet ar pod gant al lard: soñjal a raent, a-dra-sur, e oan bet e-pad meur a zevezh e ragjont a-enep din evit lakaat anezhañ da baeañ. Ar wech-se e seblante din bezañ gwall fier rak evit ar wech kentañ em eus bet ar santimant plijus da vezañ gounezet ur brezel bras a-enep o avariezh. Abalamour d'ar mank a vleuniou higievez e renas disturb a-bezh an ti. D'an noz e skoent war ma c'houzoug hag an tantad a greskas ac'hanon bep noz gant eoul-olivez evit ma ne vefe ket suchet ma gwad. D'ar mintin e oa ar c'houzoug a seblante bezañ livet. Evel an tantad am boa ivez lizhiri, n'em boa ket bet kustum da walc'hiñ ma fenn. D'an tu all, an tantad a reas ar c'hroc'hen-blev hag evit o c'henderc'hel er pleg e oa bet greas anezho gant dour ha sukr.

Ma c'henskipailhoù, war an tu all, a oa bepred glan. N'eo ket ar re baourañ anezho a oa brudet evel don. Ar c'helenner a gemeras perzh ivez e labour ar

marginalizadur, a grogas ac'hanon diouzh pep hini er bank diwezhañ. Ma c'horf a oa dic'hortoz brudet. Gwalc'hiñ a raent ac'hanon er stêr ur wech ar bloaz, da geñver ar strollad Ferragosto, ar pouezusañ er gêr. Ur wech e-pad ma oan o soñjal e ma mamm, e oan war-dro seizh vloaz, me a gouezh e-barzh ar c'hoad berv eus ar brasier. Me 'm eus bruzunet ma dorn dehou hag an tantad n'em c'hasas ket d'ar medisin, met bep deiz e medekae ac'hanon gant louzoù. Me 'm eus bet daou boull heñvel ouzh daou uioù koulm, a grias gant an droug n'he deus ket bet tro da vont. Seblantout a raen gnawed gant ar c'hoadoù.

Ur mirakl am eus pareet goude ur c'houblad mizioù ha chom a ran c'hoazh ma mark. E-pad ar prantad skol, tra ma oan ur sul war ar balkon, ur plac'h aet d'an traoñ a c'houlennas diganin hag-eñ e felle din mont ganti da gentel ar c'hatekiz gant ar vaouez Vincenzina. N'ouien ket petra e oa abalamour ma oa bet kaset an tantad din d'ar mas nemet war-lerc'h ar vakañsoù pouezusañ, ne gomprenen ket petra a dalveze mont d'an iliz. Dirak hor c'hêr ur beleg, an Tad Buemi a veve, met en em gavet em eus gantañ nebeut-tre a wechoù ha sellet a ran outañ gant dic'hoant. An tantad a adlavaras ac'hanon d'an naon: - ma lavar ar beleg-se dezhañ e troc'ho e yezh -. Koulskoude em eus goulennet ha kavet em eus an aotre dic'hortoz da gemer kentelioù katekiz. En em gavet em eus diouzhtu aes en endro-se. An itron yaouank a roas din ul levrig hag ur gazetenn. Sentiñ a raen ur joa immens o klevet diwar-benn Jezuz Un deiz e lavaras din e priente ac'hanon evit ar c'hentañ-komunion. Komzet em eus diwar e benn en ti hag e respontjont e oan re vihan c'hoazh. Respont a ran, o lavaret gaou, e vefe holl strolladoù ar strollad o vont en-dro. E gwirionez e oant bet krouet dija avat, me hag ar vaouez yaouank a asantas hag hon eus staliet an deiziad gant beleg San Nicola: deiz ar C'horpus Domini.

Ar gudenn eus ar gwiskamant gwenn a zeuas war wel, met unan bennak a roas da c'houzout d'an tantad e oa bet feurmet gant ar venec'h. An deiz hirgortozet a deuas: d'ar mintin ec'h ambrougas ac'hanon d'an iliz Digiuna. Soñjal a rae e oa ar merc'hed all rak n'he doa ket kemeret biskoazh ar stignad evit mont e darempred gant itron ar c'hatekiz. Me 'm eus komprenet e oan va-unan, e insistas warnon: - Buggy, rude -. Ma c'helenner gant tud all a oa ivez en oferenn ar mintin-se. Lod merc'hed a ginnig anezhi kalmiñ. Ar beleg a zigouezas hag o c'hemeret dre an hent a zigassas ac'hanon d'ar sacristiri evit ar govession. Kontañ a reas din komzoù kaer n'em boa ket klevet biskoazh a-raok. Seblantout a raen bezañ o nijal er baradoz hag em boa lavaret etrezon: - n'eo ket gwir e troc'h ar veleien ar yezh, e gwirionez e ouzont kompren poanioù ur bugel -. Si podría habría habrían abrazada y lo cabigó con legada.

Lakaat a reas ac'hanon da c'hoari pemp Ave Maria evit Penance ha mont a ran en-dro d'al lec'h. Kerkent e c'houlennas ma mamm-gozh diganin petra am boa lavaret d'ar beleg chom eno kement, ha me: - ar vaouez yaouank a zeskas din e oa kuzh ar c'honfesion -. - Ya, met ar wech kentañ eo ret lavaret din - an Arpia a zalc'has war-sav. Netra da ober. Eno e oa an oferenn, ar gommunion hag er sortiañ e rankjont din pokat dorn an eontr ha da lavarout: - Vossie benniget ac'hanon -. Kregiñ a ris gant an tad-kozh, bepred ar memes frazenn, neuze e oan aet en-dro d'an holl dud. An aotrou Gaetana a roas din ul levrig. Naon am boa, met den ne ginnigas din debriñ. Peurliesañ, goude al lid, e oa kustum mont d'ar bar da gemer ar granita gant ar biskoaz, met tennet e oant eus ar mania spar: da greisteiz e tebrep ur bladenn pasta hag en abardaez e oamp aet d'al luc'hskeudenner rak ar kerent a ginnigas kas ur Photo da vamm.

Echuet em boa an eil klas, o vezañ brudet gant mouezhioù izel-kenañ. Ar bloavezh-se e oa ret deomp bezañ war ar maez a-hed an hañv. Enebiñ a ran: - d'an nebeutañ d'ar Sul e rankan mont d'an oferenn ha kavout an tad-kozh a zo e-unan -. Un den mat-tre e oa, klañv gant an asma. Ar verc'h a negligeeas anezan, un nebeut evit an negligeeañ, un nebeut abalamour ma'z int kondisionet gant ar pried, atao coler gant an amezeien, ar c'herent hag an tad -law.

Kemeret em eus al lien da walc'hiñ hag e tegasis anezhañ d'an tantad eus ar re kuzhet gant Micherillo a-hend-all e oant trubuilh. Ne sante ket karantez zoken evit e dad: un deiz e oa deuet e hanter -c'hoar da Gastrangia evit diwall e oa marv. — Ma ne guitait ket, e kasit ac'hanoc'h da Cauci evit yac'haat (kicking er c'hof) a lavaras dezhi.

Pa oa ar fest er gêr e voe kinniget da elfennoù ar strollad sonerezh ar "pezh kalet", ur glaou-skorn a c'halvas evit e c'henderc'hel dreist-holl. Tio Michele, n'en deus ket komprenet biskoazh hag-eñ ne blije ket dezhañ pe abalamour ma oa bet pouezet war ur gest divoas a gened, o welet ac'hanon

o tremen e c'halvas ac'hanon: "Koncettina, deuit da gaout glaou". Hag evel-se em eus kemeret an digarez da blasañ, en abadennoù ral-se, un dra vat.

Ur pennadig zo e oa bet soñjet din gant an doktor Cosentino Di Baceno en ur munud a oa bet kollet em soñj. Tra ma c'hoarie ar strollad sonerezh ar vugale e straedoù ar gêr e klaske mont e-barzh ar paradenn. Met evit justifiañ o bezañs e oa ret "anavezout" ur c'homponent. Evit prouiñ e oa bet dalc'het un dorn e poch e vantell. Heuliañ a ris ma tiouer Michele evel-se, tra ma oa Gianni Cosentino, mab ur c'hellenerez-mamm hag emzivad eus an tad, o terc'hel e zorn en e benn ar penn.

E-kreiz ar brezel e Novara e krogas bommoù zo da gouezhañ. An holl a redas kuit ha lod anaoudeien a gemeras repu e Castrangia ganeomp. Evit-me e oa ur fest rak e c'hellfen bezañ e kompagnunezh. Bep tro e sante c'hwitell ar splinterioù. Ar c'heloù tragikel eus mab perc'henn ar stal-pastez Orlando torret gant ur bombezenn a zeuas ivez. Ar vamm e Domodossola, en ur stad a groazstagañ evit ar pevare gwech, a chomas he-unan gant Rosa hag Antonietta. Ma zad a oa bet galvet en-dro da Sikilia evit ober ar pal. Un nebeud mizioù goude an distro e ouie e oa bet ganet e vamm ur plac'h vihan anvet Emma ha ma oa bet tro dezhañ da zistreiñ d'e di rak gortozet e oa bet an digoll gant pevar bugel.

Siwazh e teuas e Domodossola da gavout ur souezhadenn c'hwerv: paouez a rae Emma da vevañ goude 12 devezh. Daou zevezh goude e voe ret dezhañ distreiñ d'an talbenn. Un nebeud mizioù goude - e oa ar prantad distered ha distabiled da heul an 8 a viz Kerzu - e teuas a-benn da tec'hout diouzh ar servij milourel ha distreiñ a reas da Novara o c'hortoz ma teufe ar brezel da vont betek e vamm. Digeriñ a reas ur stal-skoazell bihan. Bemdez e oan aet d'e welet. Timid met shhrewd evit an oad am eus bet em

eus bet an intuition ma oa aet an tad da gousket gant ur vaouez dimezet met gant ar gwaz milourel. Un deiz ez on aet e-barzh ar bilhedoù war ar c'hrogad Piazza Bertolami. Person ar stal e-kichen a flapas gant tad. Prestañ a ris gant an indezadur hag ar meziant a-benn lakaat ma zad da lakaat e vamm a droas ar vamm. Ar vezeg a c'hounezas ac'hanon, tra ma lavare ma zad gant ur souezhadenn din "graet da afer". E '44 e oa ganet ur bugel brun, kriz eveltañ ...

E Badiavecchia e kouezhas klañv an tad-kozh paternel gant kankr ar stomog. Kavet em eus aotre an tantad da vont da welet anezhañ. Alies e tiskennan eus Castrangia ha mont a raen a-hed ar strewiñ a-hed ar stêr. Soñj am eus anezhañ er gwele, peoc'hus. Oberiant e oa c'hoazh ar vammgozh gant ar stal ha gallout a rae gouestlañ nebeut a amzer dezhañ. Lakaat a reas ur sprig olivez en e zorn evit chaseal ar c'hizhier, met gwashoc'h e oa ha n'en doa ket mui an nerzh ha me a chaseas anezho. D'an 2 a viz Gwengolo 1944 d'an oad a 66 vloaz e nijas d'ar baradoz. Tad a oa c'hoazh e Sikilia. Kemer a reas perzh an eontr ivez en obidoù.

Bep tro e reseven lizher mamm bennak. E '45 e tistroas Tad da Domodossola ha ma breur Giuseppe a zo bet ganet e '46.

Pevare pennad - eoul, kobweboù ha lagad drouk

Ar brezel a redas dre ar bed a-bezh, ar c'hommunikadennoù a oa diaes ha n'hon eus ket mui degemeret mamm ar vamm. Eüruzamant e oa bet galvet an tad en-dro da Sikilia e korf Bersaglieri ha pa oa bet gantañ un nebeud devezhioù a frankiz e teuas da welet ac'hanon. Abalamour d'ar brezel e oa kalz a dud war ar maez. Peurliesañ e oa an dud divroet e-pad pemzektez, met neuze er gêr e oa dañjer ar bombezadegoù ha gwelloc'h e kavent chom war ar maez a-hed ar bloaz.

Bep tro e kemere repu gant an dud-se. Ur familh gant pevar bugel a oa bepred en ur c'hoant mat en ur goll ar boued. Gwelet em eus ar c'hoant eus an eontroù a oa perc'henn war meur a fig sec'h ha ne roent ket da zen: kemeret em eus ur c'hoari brav ha kuzhet em eus anezho. Ur fav bihan fav a roas din evit ar breakfast em eus sparet anezho evito. Memes bara kalet: ur skourr a lakaas ma mamm-gozh ac'hanon em c'hof a-raok mont d'ar skol em eus rannet gant ar vugale-se hag en eil tro e rojont din un nebeud follennoù da skrivañ warno, e lakajont ac'hanon da c'hoari war ar swing hag unan anezho a savas ar c'hoarioù, kadorioù ha gweleoù evit poupinelloù a destin ac'hanon hag e c'hoar vihan, tra ma oa ar c'hoar vras o lakaat ac'hanomp da vezañ patch poupinelloù.

A-wechoù e c'hoarvezas e tiskennen d'ar stêr, lec'h ma oa aet ar merc'hed eus an trowardroioù da walc'hiñ an dilhad gant ar c'hoad, ha chom a ran da sellet gant souezh an tan warno evit tommañ an dour en un endalc'her endalc'het savet gant daou vein vras. Biskoazh n'em eus gwelet an obererezhioù-se evit ober an tantad. Kazimant ne lavaras ket biskoazh pe a yeas d'ar stêr pa ne oa den ebet evit ne ziskouezfe ket e zilhad greun ha brudet-kenañ.

A-wechoù all em eus gwelet ar merc'hed a skignas e-pad daou pe dri devezh ar c'hanvas lin gwisket en o zi. Fleuniañ a rejont ha lakaat a rejont anezhi da sec'hañ dindan an heol skornet o vont war-raok betek ma teuas da vezañ gwenn. Ar c'hoar a c'halvas ac'hanon bepred d'ar gêr met me a rae evel ma ne glevfen ket. Er brezel e oa distroet ar verc'h -ewlaw ivez eus Torino gant ur bugel. Evit doujañs ouzh Salvatore, ar paotr-kozh, e oa bet tretet evel ur rouanez. D'ar mare-se e chomjont er gêriadenn hag evit an abadenn e tilezas an tant ar soavon parfumet, ar serviedennoù lien, ar pladennoù sec'h, ar c'hoad-taol hag ar serviedennoù evit ober ur skouer vat. En e lec'h e oa bet tretet evel ur servijer, o kas ac'hanon da ober ar c'homisionoù ha da gaout dour eus ar feunteun, rak kas ar c'hoarier a oa un dizenor.

Nedeleg a zeuas hag, hervez ar c'hiz norzh, e oa ur roll brav gant ar bried ar mintin digant ar bugel Jezuz d'he babig: ur servij brav a podoù ha saoutoù poupez. En em laouenaat a ran eviti, met d'ar memes koulz em eus skoet gant ar gounnar dre ma ne c'hoarvezas ket an traoù-se biskoazh. Deuet on da vezañ gwanoc'h ha gwanoc'h. Tennañ a oa met gwalleur d'e zebriñ: ret e oa d'e strinkañ evit ar gwin. N'eus nemet an hini laeret eus ar vignoned a c'hellfe bezañ debret. Dastumet e oa an hazelnuts met evit gwerzhañ anezho. Debret em eus lod anezho e-kuzh evel skourroù ar c'hoad. Prenañ a reas an tiouien al laezh nemet da Nedeleg ha Pask evit

prientiñ ar biskoazhoù ha skimmet e oan gant ur c'houevr-te en ur berviñ. Ral a wech e priente an tan an ovo d'an daoulagad ox. Alies e c'hortozen e vefe fritet ganti: - Lakaat a reomp anezhañ da vont kuit setu pa vomp un tamm hag an ovarik ovar (un den yaouank eus Messina e oa a zistroas war ar maez evit dastum uiou o lakaat anezho da dremen evit fresk) e gwerzhomp anezho ha kemer an arc'hant -. Dastum a reas an uiou e-pad daou viz ha goude-se e werzhas anezho.

Ar Messina a brenas an eog a gavas ur c'hi marteze en e zorn. Ret e oa chaseal ar figoù, nemet unan bennak a c'helle debriñ, ar re all a leze anezho da sec'hañ en heol evit o gwerzhañ pe o derc'hel evit ar goañv. E miz Here d'an noz e oa bet graet kastanennoù kaer. Darn a lamas e eontr a lezas anezho a lezas anezho war daol ar sal (n'eo ket war ar plad met war ar c'hrogenn greunet gant an eoul a savas eus ar sklêrijenn) ha da vintin, pa savas da bevar evit mont da labourat e oa dihunet me up ha kuitaat ar c'hastaned a lavaras din: « Kaout merenn-vihan ». Obébié y lo habé a nuestras, pero sabienen de aceite y inevitablemente causa la tienda de estómao. An eontr a boazh tro-dro: - Karout a ran ma merc'h-vihan, prientiñ a ran memes ar c'hastanut pa vez c'hoazh diwezhat an noz -. E gwirionez e oa bet kasoni gant ma tioul en e zaoulagad. Bep tro e oant melen, tan ruz pa oa aet da gounnar: memes ma vefe bihan, an daoulagad-se a aloubas e zremm. Bihan ha pront e oant evel toullou strizh a gasan er-maez. E-keit-se e trec'has an dizenteriezh hag ar c'hrouadur. An tantad a roas din a-wechoù ur c'houevr-te a eoul. Evel-se e chom ar c'hrouadur kuit, murmuret evit kendrec'hiñ hec'h-unan ... neuze e krogas gant an "IOritu": - Mazai a vermu graxu quennu pagana, ùa u mazzu a sugn holl gristenien. O Luridì Senu, pe Dimeurzh Senu, Mercuridì Senu, O Giuvidì Senu, pe Vinardì Senu, pe Sabutu Sentu, Matteia du Jurnu de Pask u Viermu Strdududu a Tierra Casca.-

(Lazet em eus ur c'hriñ-bev lipous pa oan pagan ha bremañ e lazhan anezhañ ez on kristen. D'ar Meurzh Santel, d'ar Merc'her Santel, d'ar Yaou Santel, d'ar Gwener santel, d'ar Sadorn Santel, d'ar beure Fask ar Storma Storma a gouezh. d'ar Merc'her santel, war an douar).

N'ouzon ket penaos e oa bet gouest da vevañ.

Amañ e tigoromp ur parentez.

Goude meur a vloaz ar boan stomog a skoas warnon. Mont a rin d'ober ar skinoù gant mekanikoù ken bras hag ur sal. Roet o deus din boued-babig gwenn evit kompren hag-eñ e oa ulcer ebet. Siwazh ne voe gwelet netra. Ar radiologour a lavaras e oa gastritis hag e roas din un tamm paliativ evit mitiñ ar boan. Erruet on betek ar poent ma ne c'hell ket digeriñ ur c'houevr dour. Un hanter-kant vloaz bennak e oan. Paolo, mignon da Armando di Piacenza, a ginnigas din kas ac'hanon d'un arbennigour. Dont a reas ivez eus an doktor Mazzeo. N'halle ket an ostilh gastrokopiezh mont e-barzh ar c'hof. — N'ouzon ket penaos saveteiñ ar vaouez-se, eme ar medisin, ar piler a zo serret ». An holl dud a rae gastrokopiezh a zeuas er-maez eus ar sal gant o zroad. Me e Barella gant ar Flebo. Ar medisin a ginnigas din ur skoazell kreñv e-pad daou viz. Pa 'm eus distroet an instrument ne dremenas ket c'hoazh. Ur skoazell kreñvoc'h c'hoazh e-pad tri miz.

Pemp miz goude e krogas ar c'hentañ gweladenn e krogas ar binvioù da dreuziñ ar pylorus. "Burzhud!" An doktor Mazzeo a lavaras. Lemel a reas an tubenn, graet en deus din meur a c'houlenn evit kompren hag-eñ e oa ur c'hongenital pe kaoz. Kregiñ a ris da ouelañ: "Ez eo marteze an eoul a roe Zizi din bep tro evit ar c'hrouadur". Ar mezeg a lakaas e zaouarn er blev:

"Eoul? Hag emhout bev c'hoazh!". Kenderc'hel gant ar c'huzul bep tro e adlavaren ar gastrokopiezh.

Trugarez d'an doktor Mazzeo en deus saveteet ma vuhez bremañ goude bloavezhioù e c'hellan plijout d'ar boued gant un tamm medisin-enkestiñ hepken.

Pa c'halvas unan bennak anezhi eus ar balkon e voe dalc'het an tant ar penn a droas anezho. Kuzuliañ a rejont neuze dezhi kemer ur banne Ferrochino yunañ. Konvenset he deus he gwaz da bremañ anezhañ ha d'ar mintin e roas din ur glas.

En ti-se, ouzhpenn-se, e renas ar superstision ivez. An eontr en doa bepred ur boan-benn evit ar gwin a gase d'an traoñ, met hervezañ e oa an afer unan bennak. Ar wreg a oa da ziwall anezhi: kemer a reas ur bladenn gant dour, skuilhet holen hag ur banne eoul ha goude-se e krogas gant ar Pricyntu evit ar boan-benn: - Ogliu Biriditu, Ogliu Santissimu, tras ta stao ha Scaccia Stud Marcchiu, Ogliu. Biridito Fatorti Fatorti Fattori ha Scaccia Stim Mammucca ... (Eoul benniget, eoul-maen Santel Ebarzh an ti-mañ ha kas a ra an droug-lagad-mañ, eoul benniget graet kreñv ha chaseal a ra an diaoul-mañ ...).

Ar staen eoul benniget-se, en em astenn, pellaet, hervez o c'hredenn, an droug-lagad. Nebeut amzer goude e voe strinket an dour gant pevar c'horn ar sal hag ar boan-benn a dremenas dezhañ.

Evit treiñ gloazadennoù an eoul e oa kevredet ar c'hoad-koad, hag un tamm kig evit ober ar boued. Ar meskaj spontus-se a oa, dezho, difazius ! Da vintin e rojont din ur banne dour gant Magnesia. Goude ur pennadig o tremen e oa ret din mont er-maez d'ar c'hoad evit en em zizober. Pa 'm eus

adkavet em eus va c'haset gant ur vaouez a oa o c'hoari hud: gant ur gwiad e muzulas ac'hanon eus ar penn d'ar c'horf ha gant ar memes ar bragoù horizontal. Ur pezh a oa manket, e oa bet kollet e varv evit ar bloavezh-se.

Ha pa vije en o c'hiz an eontr o doa feiz e Doue, er zent, er Madonna. Bep bloaz d'an 8 a viz Gwengolo, ez ejont war droad da Tindari, er santual gouestlet d'ar Madonna du pell eus ar vro war-dro pevar-ugent kilometr. Dija adalek an oad a bemp vloaz e oa ret din ober ar pinijenn-se.

Da-geñver ar pirc'hirinajoù da Santezenn Tindari an deiz a-raok e reas an tantad an tikedennoù (slippers) eus ar rag. An tioul a yeas war-raok o chaseal hag a gasas d'ar gêr unan pe daou lapined gouez da c'hoari. Evit ober ur sell mat e prietas an tantez ivez an aubergines fardet. Mirout a reas e-unan ha naetaat a reas e zremm gant ur pezh. Neuze ar ganaouenn "lec'h m'emañ Zazà, ma c'haerder" a oa e vogue ma vezan kustum da c'halv anezhi "Zizi".

Kroget hon eus evit Tindari war-dro unnek eur noz evit mont betek an deiz. Stank ha skuizh evit ma fragilitez e c'houlennis meur a wech un tamm dour fresk, met ne brenent ket anezhañ eus stalioù evel an holl dud all stanket: e tailont ar feunteun nemet da apasiñ an arsura. Hervez an hengoun e oa bet prenet ar c'hizhier, ar fav hag ar c'hannelline, neuze e oa aet d'an oferenn, a bedas ar Madinuzza hag er sortiañ e kejas gant ar c'henvroidi ha ma c'herent paternel. Da greisteiz omp aet da zebriñ dindan gwez olivez an trowardroioù. Trouz e oan ken stank, an deiz-se e gwirionez e oa bepred boued apetizet evit ober ur skouer vat dirak mignoned. Ar merenn a oa ennañ ur c'honikl gouez poazhet er forn, e oa inevitabl an tioul ur c'houblad nozvezhioù a-raok ma'z afe da chaseal, a aubergines ha pebr fardet, rezin ha biskoazhoù-ti. Evit distreiñ d'ar gêr e kemeras mignoned ur binvioù: ar c'harr pe ar c'harr-boutin -treset. Sellet a raen ouzh, dilezet e oan dija evit

mont en-dro. N'eus nemet ma vefe un eontr em eus lezet ac'hanon da vont war varc'h, a-hend-all e oant poan.

Pempvet pennad - Ar c'houliou

Ivez war sujed ar relijion, o vezañ ma tiouer enrollet en ur c'honfreternite, o doa an oblijadur da gofes ha da gomz war ar palm disul en iliz San Giorgio. Ar lid a c'hoarvezas da bemp eur vintin, ar beleg a anzavas da gentañ an holl dud en ur chapel, neuze e krogas war-du ar c'honfesionel evit ar merc'hed.

Pa voe touchet ouzh e vamm-gozh, a wiskas ur sjal bras du, e wiskas ar gwiskamant e-kichen ar gratell evit en em c'holojiñ ar muiañ ma c'halle: seblantout a rae e tlefe ober analadennoù kamomil. Konfesañ a reas ha neuze: « Bremañ eo dit - a lavaras din. Hag evel ma felle din ober konfesion e-pad ar bloaz ne c'helle ket. An tantad a rebechas din: - N'eo ket ret ober goap ouzh an Aotrou, a-walc'h ur wech ar bloaz, a-hend-all n'oc'h ket dign da gemer an ostiz rak gallout a rit ivez pec'hiñ gant ho taoulagad -.

War-dro nav oferenn Santel, Komunion ha kerkent er gêr. Evel kustum e oa an tioul evit abegoù didalvoud o treiñ, ar c'houked nervus a zeuas dezhi. Skeudennoù dic'hortoz a c'hoarvezas: ma oa an deiz-se e oa ret bezañ ezhomm eus unan evit un abeg bennak, ne c'helle ket skuilhañ, a-hend-all e oa bet stlepet an Aotrou eus ar genoù. Ma c'hoarvezas dre ar gwallzarvoud, e kemeras ur c'hrogenn eus ar c'hoad, e skuilhas e-barzh hag e veze diskouezet al liquid gant dour ha sukr. Evit Sizhunvezh Santel, e chomomp er gêr zoken diouzh an noz evit mont d'ar predoù-noz dalc'het

gant ar venec'h. D'ar Yaou e oa bet prientet ar c'holomennoù, ur pastez biskoaz e stummoù liesseurt gant uioù kalet -boilet bervet gant dour hag anelled, livañ toksik. D'ar mintin d'ar mintin, Digiuni a weladennas an holl ilizoù kinklet a bourmenadennoù bleud, neuze e voe gloazet tri follenn nephella (gwer medisin gant ur parfum intens-kenañ) a garantez mat -o bezañ a-hed ar bloaz.

E-pad an deiz e rankas labourat evitañ da ziwall ouzh Jezuz kroazstaget, ma poazhe ar sting a nadoz, ma wele e oa ar riskl da ober droug d'ar c'horf, ha kement-se. Evit an deiz-se kement tra am eus kemmesket, n'em eus ket kemeret memes ar barrikennoù, ma n'eo ket Jezuz a c'hoarzhe. D'an unnek d'ar Sadorn e oa oferenn ar Peoc'h hag an Adsavidigezh. An holl vugale a zegasas ar c'holomennoù da zegemer bennozh ar beleg ha goude-se da zebriñ anezhañ. N'em eus ket gallet biskoazh kemer ar satisfaksion-se rak ret e oa din mirout ma c'holom gant daou ov evit ar veaj skol a oa bet aozet d'ar Meurzh goude Pask. Ret e oa din kinnig anezhañ d'ar c'helenner. D'an deiz Pask e prenjont din ur c'harr-nij pasta gwirion, ar re vihanañ n'o deus ket dispignet re a draoù. An eontr a oa ken evit sklêrijennañ e skoedoù gant ar c'hoad eus ar c'hegin a oa bet savet war an tan. Ma ouie an tantez e oa echu ur vicher hag e paeent anezhañ, e rekommandas din: - goulenn digant an eontr hag-eñ e tegase an arc'hant -.

Hi ha me a oa ret dezhañ kazi karet anezhañ evel daou sklaved betek ma voe mousc'hoarzhed ha roet dek lire dezhi ha pemp din. Ma arc'hant ne c'helle ket e gas rak mennet e oant evit ar c'hoad-bihan. Ur wech em eus lavaret d'an tantez e felle din c'hoari al lodenn. Asantiñ a reas peogwir e c'hoantae trec'hiñ. Ur gaou e oa ar re-mañ. En realidad, también se senté inquieto en la vestido comparación con mi compañeros: evo espitas, pero no le gustaba que tama y me obligé a travar de d ijeles entera. An holl a wiske kalzedoù gwenn kotoñs, brun pe glas, ret e oa din en em glevet gant

ar c'halc'hioù graet gant he orañjez, tint a gouste nebeutoc'h eget ar re all. Degaset em eus anezho dreist ar genoù skoazellet gant un elastik, met ar gwallzarvoud brasañ eo, hep troad, e teujont d'an ankle. Kemeret em eus ur c'houblad kalzedoù berr warni gant aspekt. Me 'm boa dija marginalizet a-walc'h ha ret e oa din ivez en em ziforc'hañ evit an dilhad. Gant ar pemp lire em boa soñjet prenañ ur c'houblad kalzedoù muioc'h dedennet a vije bet gwisket ganin er mintin a-raok mont e-barzh ar c'hlas. An deiz-se e oa serret ar stal. N'em boa ket gallet mont d'ar gêr gant an arc'hant rak an tantad en dije kavet anezho. Soñjet em eus kuzhat anezho dindan ur maen a-hed ar pist-mul. D'an noz e vez glav ha bezañ eus paper e tispartment penn-da-benn, pa'm eus komprenet ar mintin war-lerc'h pa'z on aet da adtapout anezho.

Tremen a rejont pemzek devezh hag an tantad a c'houlennas diganin hageñ em boa gounezet al lodenn. N'em boa ket bet sincer ha respontet em eus ya. An arc'hant-se ne zeuas ket biskoazh. D'ar Gwener santel, e-pad ar brosesion en enor d'ar Madonna Adlolorata, en em gavout gant ar c'helenner a c'houlennas outi displegadennoù. Mervel a ran gant ar verzherion. Naturell ne oa ket gouest da c'houzout eus pep tra, setu ma'm eus kemeret daou skouerenn eus an tantez dindan he sell grevus. Er skol e oan bepred a-youl vat, met gant disoc'hoù fall. N'eus den ebet a gomprenas ac'hanon ha bepred e oa bet brudet din a-drugarez d'ar c'hemennadennoù, setu ma oa ma mamm sioul e oant bepred o lakaat ac'hanon da studiañ. N'em boa ket mat nemet gant ar c'hazh, betek ma tistroas an tioul mezv eus ar gêr gant an tripe hag al loen a gemeras ur pezh evit bouetañ. O kemer ur mosketenn lezet gant ar soudarded a lazhas anezhañ war ar maez digor. Evit-me e oa ur c'hrogad bras.

D'ar mare ma'z on bet o vont da gregiñ gant greun ar gwinizh hag an heiz chomet war oadvezh an amezeien, e lakais anezho en ur sac'h hag e kasis

anezho d'ar milin war stêr an aotrounez Tinder. Degas a ris neuze ar bleud da Novara da genderv ar vamm hag a zo, evit ur vicher, o vezañ un intañvez gant daou vugel bihan, diouzh ar beure ez eas d'ober ur c'hoad er c'hoad hag a droas war ar forn evit prientiñ ar bara evit ar re a zegasas he bleud o kaout un tamm arc'hant hag un tamm bara evit ar vugale.

E miz Kerzu pa oa ar figoù maez em eus pignet war ar plant ha adkempennet ar frouezh blazus dre lakaat anezho e panelloù kann krog gant ur c'hrogad war ar skourroù. Troc'het e veze ar figoù ha lezet da sec'hañ en heol war ur c'hanik. Goude un nebeud devezhioù e teujont da vezañ sec'h. Kastizet e paneroù bras a oa bet debret er goañv. Er prantadoù kaer-se, an aotrounez Maria, ar c'henderv, o prientiñ ar fiez sec'h. Alies e oan aet da gavout anezhañ. Mamm e oa da galz a vugale. Unan anezho, Carmelo, a oa epileptek. Bep tro ne veze ket kavet ken. Ar mamm preoc'hus a oa o vont da glask anezhañ ha kazimant e plije din ac'hanon a-gevret ganti.

Pa oan deuet d'ar pempvet klas en doa goulennet ar c'helenner diwall ouzh ar gerent a zegasfe ac'hanomp d'ar sinema evit gwelet ar film "An Alpen vihan". An eontroù: « C'hwi evit gwelet ar junk-se ne vo ket aet ». Nep ar beleg en doa klevet: "Ret eo kas anezhi, ne welen ket anezhañ memes tra". Neuze e tistrojont ha gallout a ran mont.

Ur pakad a oa degouezhet eus ar vamm gant ar c'hanndioù. Degaset em boa lod anezho d'ar skol. Urprantad a naonegezh e oa ha stank e oa ar bonbonoù ivez. C'hoar ma c'helenner a zeskas pevare tra ma oan pempvet. Goulenn a reas digant ar bonbonoù ur plac'h paour egedon a oa klañv ha me kuiteet an holl.

E 1945 e tistroas ma zad da Domodossola. Gwelet em eus anezhañ adarre e miz Ebrel 1946 ha gantañ e oa ma mamm o c'hortoz ur bugel.

Tremen war-dro dek devezh laouen gant ma zud. Alies e oan aet da gavout ar gerent-kozh hag an eontroù, setu ma tebren d'ar c'hoant ha da evañ meur a sell eus ar vamm-gozh a werzhas anezho. A-benn ar fin e felle d'am mamm va c'has gantañ en Italia uhelañ, met an tantez bepred faos hag egoist, e c'honvensas anezhi da lezel ac'hanon ganti. Mont a ran d'ar pempvet klas, bepred gant diaesterioù pa seller ouzh ma fragilite. Ar c'helou eus ganedigezh ar breur bihan a zeuas en deizioù. An holl eürus, met truez er memes mare ma krias gant ar joa hag ar boan. Marteze evit an abeg-se e vez brudet ar c'helenner ganin daoust ma ne oa ket bet digoret genoù d'an esaeoù. Ar bloaz-se e voe savet gant ar vro ur rann eus ar c'hizellañ ha kazi holl ma c'hompagnuned o doa prientet evit an esaeoù mont e-barzh evit mont enni. Evit-me ne oa ket bet posibileoù: perswadet e oa an eontroù ne oa nemet ar c'houlm a oa deuet d'ar seurt skol-se. E gwirionez, goude ma oa echu ar c'hleub-sport, e oa ret d'un den neuze mont da Messina evit ar mestr. Ret e oa d'am zud soñjal kas an arc'hant evit al levrioù, ne vijent ket bet graet dispign ebet. Kenderc'hel a ran da ouelañ rak c'hoant 'm eus da genderc'hel gant ma studioù. Kinnig a rejont neuze din an digarez da enskrivañ er prantad micherel daou vloaz, ur spesad paour-kenañ eus ar skol-veur a bad daou vloaz. Ar re baourañ a yeas eno, e kement kaoz am eus degemeret. Mont war-raok hag en-dro, ar mintin hag an abardaez em eus heuliet ar c'house. Mesket e oa ar skol: ar re rummañ gourel a savas o daouarn a-enep ar rener a gelenne ar matematikoù, a lakae sklaer ivez d'ar gelennerien italian ha gall. Evit ar merc'hed e oa bet gwallet al labour-ti ha nozioù agraria evit ar baotred. E gwirionez ne oa ket bet desket netra. Ma profit a oa mat bezañ skuizh ha gant ur sec'hed bras da zeskiñ.

A-raok ma vije echu ar bloavezh-skol o doa prientet ar gelennerien ac'hanomp evit ur c'hoariva a garitez. Ret e oa din ober un abadenn gwisket

evel ur skubnizo. Kopipola an tioug a oa, berr-berr a oa manket. Pa 'm eus lavaret d'he c'hoar e krias: « Mulch a rit evit lakaat ar Cauzi ». N'em eus ket kollet va spered: mont a ran da wreg Barbriere Liezza da c'houlenn skoedoù e vab en amprest. Setu d'an abardaez eus ar recitasion em eus gwisket evel ur skubnizo, etre meur a skoazell ha dizesper an eontr, a oa evit an abadenn er publik.

Siwazh e tremenas an daou vloaz-se zoken ha echuet em eus ar skol evit bepred o soñjal e oan ken diskiant ha muioc'h eget a-raok.

Kapitel Sesto - Pardonñ a ra Vosia din

(Lear ar stered)

Daouzek vloaz e oan pa oa deuet ma mamm da welet ac'hanon gant an tad hag ar breur bihan am eus gwelet evit ar wech kentañ. Gwelet e dremm vihan a lakaas ac'hanon da vezañ laouen ha soñj am eus eus an deiz-se evel unan eus ar re gaerañ em buhez. Ma zad ha ma mamm a oa diorroet evit ma c'hasfe ganto evit ma lakaat en-dro d'ar skol, met an tantez evit ar c'harter a ziverkas anezho diouzh ar soñj: kas a rafe ac'hanon da vezañ ur c'hoarier gant ar c'hoant da zeskiñ mat ar c'henwerzh. Hag evel-se e c'hoarvezas, a-enep ma c'hoant. Ma zud aet kuit ha me a chomas e Sikilia evel un idiot. Abaoe n'em boa ket muioc'h a beoc'h ha bepred e krie kuzh. An eontr a lavare ne vije ket bet karet gant ar re-mañ, sur a-walc'h, evelto, o doa savet ac'hanon evel ur verc'h (ur verc'h a vefe bet tremenet ma memes poan, sur a-walc'h). An tantad un deiz a yeas eus gwellañ ar c'hoarier-mor er vro, ma oa bet desket gant ma mamm ivez, evit goulenn diganin hag-eñ he deus va c'harget. Ar c'hoar a respontas e oa dija eizh plac'h gantañ ha ne c'helle ket kreskiñ an niver. An deiz war-lerc'h he mamm-gozh a zegasas dezhi uiou evit he c'honvinkañ ha se a lavare dezhi: - revizout a ran en ur miz, unan eus an deskidi marteze a ya kuit evit Torino hag ul lec'h evit ho niz a chom digoust -. Poent, goude ur miz e kasas ma mamm-gozh

ac'hanon d'al labouradeg. Ar vaouez yaouank, ha n'en deus ket tremenet ur metr hanter a uhelder, en deus degemeret ac'hanon: - Mat eo, ho kemer a rin rak poan oc'h, soñjal a ran e plij deoc'h dont da'm c'havout, kentoc'h eget bezañ war ar maez gant da vamm-gozh -. N'eo ket bet faziet evit soñjal evel-se. An deiz war-lerc'h da eizh em eus kinniget va-unan. « Ar laboratoer a grog da fouetañ », emezañ - neuze e lave ar plankenn -. Kregiñ a reas an istor da c'hwezhañ ac'hanon. Kroget em eus da lipat evel ma oan gouest. Bihan e oan e stad, daouzek e oan, met diskouez a ran eizh.

Ne ouien ket penaos gwalc'hiñ al leur: war ar maez e oa eus mein hag er gêr, e-lec'h ma oa an teil, ne veze ket gwalc'het an tantad ganti evit chom hep o c'honsumiñ. Klasket em eus ober ma seizh gwellañ, met ar c'hoarier-maiz a roas din an azen rak n'em boa ket gwalc'het mat. Da nav ec'h errujont gant al labourerien hag e krogjont da gemer perzh en abeg nevez (bugel). An holl a sellas ouzhin gant aer an druez. Sentiñ a ran o brezegennou ha kouezhañ a ran eus ar c'hoadoù hep gouzout traoù diazez ar vuhez. Bep tro e roent din un nebeud labour evel ur c'hoad-koad, traoù n'em eus ket graet laouen, bepred dic'houest da vezañ n'em eus ket gallet studiañ. Ur c'horn pozitivel a oa eus an deiz: da greisteiz, n'eo ket ret distreiñ d'ar maez e oan o tebriñ didrouz en ti, skignañ a ran ur serviedenn war an daol, e oa ar glas, ar boutailh an dour hag ur plad. E berr gomzoù, evit debriñ un tamm bara ha fourmaj kalet em eus klasket gouzout evit lakaat an daol evel an holl dud ordinal. Goude merenn e oan aet d'ur c'henderv a oa nav vloaz koshoc'h egedon hag e oa ur c'hoad-mor. Sikouret he deus da zigeriñ ma daoulagad dirak ma naiveté. Ar vamm a veve ganti, eur c'hoar gant eur c'hein olifant hag eun all infirm.

A-wechoù e pedent ac'hanon da gemer ur pladad soubenn. Goulenn a reas ar c'hoar-gaer diganin sikour anezhi da ober ur broderezh stich kroaz d'an dilhad bugel. Ur wech ma oa ur c'hriz trist ha kuitaet ar vicher en

hanter. Ur wech all em eus kemeret ar c'hreunenn eus ar brazier hag e hader anezhañ a-hed an trepas. Lavaret o deus: « Piv a vez o vont war-raok ? Ce Pigliaiu u Morbo? A-benn ar fin e komprenjont ac'hanon ha pardonet din.

A-wechoù e pigne eus leanezed an ti-emzivadeg antonian evit c'hoari gant emzivadeg. Envidiañ a ran anezho un tamm rak bevañ a raent o deizioù en urzh. Debriñ a raent gant an daol bepred mat, c'hoariet neuze hag a-benn ar fin d'an amzerioù staliet ec'h en em ginnigjont d'an devosion Doue o pediñ. Soñjet em eus: - chañsus, n'o deus ket mui kerent ha koulskoude e vevont mat gant ar venec'h, tra ma 'm eus kerent met rediet on da vevañ gant an orsoù-se a dud-kozh -. Hep o c'houzout, evit diwall ouzh ur goulennaoueg bourrus da heul, bep tro ma'z on aet da gavout ur c'hoar-gaer a oa o chom er gêriadenn. Goulenn a ran digantañ an arc'hant evit kas ul lizher d'ar Gentori, o pediñ da gas ac'hanon ganto.

E miz Gwengolo a bep bloaz e kasjont ac'hanon da Foar Sant'Ugo a c'hoarvezas war Piano Vigna. Er lec'h-se e savas an tadoù-kozh paternel ur c'hoad ma prientent kig ha salsichaoù graet war ar grilhenn a werzhe asambles gant ur banne gwin mat. Evit-me e oa un digarez da vezañ asambles gant ar c'herent paternel, da blijout d'ar c'hig mat ha da evañ ur gazeth livioù, da sellet ouzh ar stalioù gant gwerzh brasier, lanternoù, podoù-kroc'hen, pevare ha bumbaelli.

An deiz war-lerc'h e oamp c'hoazh o vont da Badia Vecchia evit gouel Sant'ugo, un oferenn, ur brosesion vihan ha goude c'hoazh e stal an tadoù-kozh a ginnige din salsicha, bara ha gazeth, an dra-se tapet gant ur voutailh serret gant ur bal en diabarzh.

Ur wech a-raok Nedeleg omp aet da Messina e-pad 3 devezh. Kousket a reomp eus ur par. Un tamm displijus e oa din: lavaret he deus d'an eontroù

a laere an uioù digant ur peizant eus ar marc'had. Desket em boa d'ar c'hatekiz ha ne oa ket da vezañ laeret. Gant ar verc'h d'an abardaez ez eomp da gaout un dijentil a savas figurennoù. An eontr da brouiñ a roas din gant gened un tamm arc'hant evit o prenañ. War an daol olevet e Castrangia e oa bet tu din sevel ur skeudenn a ganedigezh. Gant skourroù asparagoù hag un tamm arc'h kotoñs em eus savet ur c'hoad. D'an noz e plije din aergelc'h daou gouloù krouet gant c'hrogennoù-noz trempet en eoul hag un tamm kordenn e-kichen ar Mabig Jezuz. Hag an eontr Michele a blije dezhañ ar soñj ha c'hoant en devoa da reiñ ur gopr din: « Ntoia, pouezañ a ra war daou fig India », hag an tantad a yeas da gemer anezho dindan o gwele ma oant bet dalc'het.

Pa 'm eus paouezet da gousket e Novara hepken, e prantad an Novena Nedeleg ez on aet gant ma c'henderv Antonietta d'ar fonksion a oa bet dalc'het da 5 eur vintin en Iliz an Annunziata. E traoñ an iliz e pourchasas ar sakrist ar c'hadorioù paeet. Kemeret hon eus anezho eus o zi. Pa zistroomp e oamp bet o weladenniñ Carolina, e oa bet lavaret gant an ijinourez, el labour dija er mintin a-raok an traoñ. D'ar mare-se e oa aet dija da dresañ an dour e feunteun San Francesco gant pevare vras, evit leuniañ ar c'harr-tan koad. Lavaret en deus: « Caùsi, gortozit amañ, me a zo o vont da welet hag-eñ e oa bet lakaet war-raok biskoazh gant ar jeneraled un nebeud biskoazhoù dec'h noz, setu grit ar c'heginañ ». Kazimant ne zistroas ket biskoazh goulo -dorn. Pedet em eus Antonietta da bignat ha da dreiñ war ar brasier. Pa ne gavas ket Carolina netra muioc'h da zebriñ ez on aet d'ar gegin da gemer un tamm bara kalet hag ur banne dour eus ar "bumbaello". Betek 8 vloaz e chomjont da ober kreizennoù mel, neuze e lavaremp kenavo: mont a ran d'al labouradeg, Antonietta en e di evit sikour ar vamm da vezañ ar verc'h nemeti gant 8 breur.

En Novara hepken em eus santet ur gêr. Pa 'm eus aet da gavout tad-kozh Turi em eus naetaet ar glas hag e roas din "da Sna" (ar penn). Mont a rin da brenañ ar lak-ungoù. Ivez em eus prenet ar solvent evit e lemel pa 'm eus santet e keufe gant an eontr. Implijet em eus bortalko evel poultr-fazi. Alas: un deiz e lezis anezhañ war e zremm ha tremenet em eus ma zroug, ma skoilhoù hag ma insultoù. "Pelec'h hoc'h eus kavet an arc'hant evit ar junk-se ?". Ha me: "Ne welit ket eo bleud?". E-keit-se e oa bet distroet ar vignoned d'ur c'harter all. Un deiz e pedjont ac'hanon da vont d'ar sirk. « N'em eus ket arc'hant ... » emezañ. Prestañ a raent anezho. Er vartoloded abardaez al labouradeg evit plijout d'an abadenn: simian war an trapez, bugale war ar c'hezeg, olifanted, kloun, an traoù ne vezent ket gwelet biskoazh. Siwazh e oa ret din kaout 8 lire.

Un nebeud devezhioù goude, e-pad ma'z on aet da Gastrangia, e San Salvatore em eus graet anaoudegezh gant mamm ur c'hevread skol gant ur sac'h leun a legumaj prenet gant al labourerien-douar. Goulenn a reas diganin hag-eñ e c'hellfen mont en-dro d'ar gêr (evit ment ar mare-se e klaskas mezh mont d'ar blasenn gant ar sac'h !). Asantiñ a ris, o soñjal dastum un tamm arc'hant gant ar penn. Siwazh, stourmet en deus en e di, gounit a ra din pevar c'hraoñ-douar amerikan. Ne gollan ket ma spered. Kavet em eus ur lira dre werzhañ ur greizenn d'ur vaouez fantina. Savet em eus pinocchi karton gant troad ha bragoù dilec'hiet gant ur c'hordenn. Bugale zo a brene anezho evit un nebeud sent. Ur soñj all: lunedoù-heol evit ar vugale paour. Klask araen bonbonoù livioù treuzfurmus a bonbons dirak ar barrennoù. Gant paper sukr em eus troc'het ar framm ha gallout a rin adaptapout centoù all. Goude daou viz e teuas a-benn da zistreiñ an 8 lire.

An tad-kozh en desped d'an oad araok, an astma hag an hernia en doa degaset abaoe an oad a bemp bloaz, e klaskas distreiñ war ar maez, dre ma ne oa ket aet e verc'h kazimant da weladenniñ anezhañ. An daou viz en

hañv a oa fin pa erruas ar verc'h -e-law eus Messina: gwalc'hiñ a rae al lien ha sober an ti evit e zizober eus kement tra a oa bet strollet e-pad ar bloaz.

Pa oamp en em gavet gantañ e lavaras din: - Ur verzherien eo ho mammgozh, ne c'hellit ket lakaat ur paour-kaezh den kozh da c'houzañv er sudicum -. D'an noz ez on aet da ginnig, met ar c'hoar a zo bet kritiket gant ar c'hoar -law: - ur gêr eo, e c'hell soñjal evitañ e-unan ar pezh a fell dezhañ -. Hag e respontis: « Reizh eo, gwelet em eus ar glanadenn a ra: gwalc'hiñ a rae zoken gant an asied an urinatorio ha distreiñ a rae sklêrijennus ». D'ar mare-se e roas din ur skouer abalamour d'an traoù-se ne oa ket ret komz ha lous e oan.

Un deiz e roas an tad-kozh din arc'hant ha prenet em eus ul levrkanaouenn a gomze merc'hed al labouradeg. E-pad ur pennadig e teuas abenn da guzhat anezhañ, met un nozvezh n'em boa ket amzer hag an tioul aotreet a grogas da blasfemiñ: - memes ar moc'h fall-se, bremañ emaoch o vont da vezañ un dominer -. D'ar gerioù-se em eus e skoet en e fas a-raok ma vefe graet. Dirak ma emsavadeg n'en deus ket gwelet ac'hanomp ken, e tiskennas war-zu ar c'hordenn eus ar bragoù hag e krogas da skoiñ warnon violent. War-dro trizek e oan hag ar wech nemeti e oa ma lavaras d'e wreg: - gouzout a raen e krog un itron evit an Italia uhelañ, a-gevret ho niz d'ar vro ha kas anezhi ganti d'he zud -. D'ar mare-se em eus santet eürus, em eus ivez disoñjet poanioù ar barrikennoù am boa kemeret, neuze ez on aet da azezañ war ar prad meuleudi. An teñvalijenn a grogas da ziskenn, a soñjen, e-pad ma oa skeudoù an noz o tiskuizhañ skourroù ar gwez hag un avel koant bihan deiziet d'ar stêr.

En em stouiñ a ris war ur c'hoad-noz ha kousket a ris o sellet ouzh ar c'hoadoù. Huñvreal a ran kalz, ur strollad hunvreoù livioù. Ur briz ledan a zalc'has war ma dremm. Digeriñ a ris ma daoulagad ha karet em eus

estrañj al lec'h-se a oa bet kasaet bepred ha gouzout a ran evit ar wech kentañ gant souezh a oa sklêrijennet nemet gant sklêrijenn ar stered. En em lezel a ran da vont d'ar stad-se a abandon, huñvreet em eus adarre. Eürusted evel ur fluid misterus a zeuas e-barzh ar gouezhadenn en ma bezañ bihan. N'on ket bet ur bugel dous. Ma dreid a oa strinket, rak o doa kerzhet war ar c'hoadoù skornet eus ar stêr, met va holl gorf, ha memes an ene, a oa kustum bremañ da zistaoliñ pep tra a c'hellfe seblantout dous ha tener. Met konfesañ a ran e oa marzhus ar c'hoan berr-se eus an noz-se ha n'em eus ket kavet anezhañ ken. Marteze eo abalamour da se e soñjan c'hoazh. A-daol-trumm e lakaas un dorn war ma skoaz, e teuas an tantad Antonia hag en e doare, a-daol-trumm e skoas warnon: "Deomp d'ar gêr. Pa vezomp erruet, e pokit an dorn d'e eontr hag e lavarez dezhañ - Vossia a bardon din -". Hag evel-se e oa.

An noz-se e tistrois en-dro holl, d'an noz ne c'helle ket kousket ha tremen an eurvezhioù en ur c'hortoz spasmodek an deiz. Ma 'm eus slipet e-barzh ma c'hoan hep en em reiñ da c'houzout, a-daol-trumm e voe treuzet evel evit ur galv pe evit ur c'hroashent a skiant-prenet, ar pezh a c'houlenne diganin alarmant ha poanus ha n'en deus ket roet din ur wezenn. Tremen a ris ar rest eus an amzer gant daoulagad digor o skrammañ ar monstroù e oa teñvalijenn an noz war ar mogerioù ha, hep kaout an nerzh da ober netra, e krias hag e c'hoarzhis. Met n'eo ket ur c'hoarzh trist e oa, un dra all ne c'hellen ket perc'hennañ. An deiz war-lerc'h n'on ket aet d'al labouradeg rak ma c'horf a seblante bezañ ur paper douaroniel, kement a oa leun a bruzunoù. N'on deuet en-dro nemet goude ur sizhunvezh pa grogas ar pannelloù da zislivañ.

Settim ar pennad - Emilia

Disul goude merenn e oan aet d'an ti-emzivadeg gant ur mignon bennak: ur vaouez a zisplegas an Aviel en ur stumm brav gant c'hoarioù pertinent zo. Pebezh levezeg tremen an eur-se er joa. Un deiz e lavaras deomp e teufe eskob Messina e miz Here evit ar c'hadarnadennoù.

- Savit da zorn a fell dezhañ ar sakramant-mañ evit ma 'z afen da gemenn d'an arc'h kentañ Monsignor Salvatore Abbadessa.- N'ouzon ket petra ober syly em eus savet ma dorn. Un nebeud devezhioù goude em eus lavaret da Zizi. Mezh e oa: ret e oa klask ur vamm-gozh. Merc'h ar poster, Miss Rina, ur gelenneret yaouank. Penaos e c'hellomp goulenn digantañ? An deiz war-lerc'h omp aet d'e di hag ec'h asantas. D'an 9 a viz Here 1948 d'an abardaez ez on aet gant ma mignoned d'an Iliz Matrix evit kofes. An deiz war-lerc'h ez on aet da di ar vamm-gozh diouzh ar mintin, a roas din ur bravig filigrañs gwisket gant kalonoù. Kroget em eus da laouennaat. Da 11 vloaz omp aet d'an iliz. An eskob a erruas hag a grogas da lidañ an Oferenn-Santel. En etrefas hon eus aliet en nev kreiz hag unan-hag-unan e oa bet kadarnaet ganeomp. Goude an oferenn ne ginnige ket an eontred memes ur c'hafe-mootr. N'o deus graet nemet saludiñ anezhi dre he c'halv "kommare" hepken.

Soñj am eus e oa pa oamp ur bugel pa oamp distroet eus Castrangia a-raok erruout er gêr e oa ur chapel gouestlet d'ar Salver. Ar zizi a harzas ur momant hag a lavaras a vouezh uhel "oh mammoù, o mammoù ...". Soñjal a rae e oa ur bedenn. Pa oan deuet da vezañ koshoc'h em eus komprenet e oa bet galvet e vamm marv e plas, o vezañ ar bez lec'hiet just a-us d'ar chapel. Biskoazh n'em boa gweladennet ar bered rak Zizi ne oa ket aet memes evit gouel ar sent. Savet em eus e oa bet prenet ar bleunioù gant an dud gant ar vaouez Signorino en ul lec'h anvet "Fussadello" d'ar mare-se ha kazi e prosesion ez ejont da kinklañ bez o c'haredigezhioù. Ur wech kinniget da Zizi: "Perak ne 'z aimp ket da weladenniñ bez ho mamm ivez?".

Respont a reas e vefe truezus. - Didalvoudek eo envel "mammoù - mammoù" ma ne fell ket deoc'h degas dezho zoken ur bleunienn. - D'ar c'homzoù-se kazi mougañ. Mont a reomp d'ar Fussadello evit prenañ un tamm krizantemiezh. Deiz ar zent on aet da c'hervel an tad-kozh Turi evit lakaat ac'hanomp da ambroug bez « Mammourien », evidon-me ur vammgozh roz. Ar bez-se en doa ranket adsevel anezhañ nevez zo rak e-pad ar brezel e kouezhas ar bombezenn nemeti d'ar bez e oa bet distrujet.

Hag evel ma 'z on fier da vezañ gounezet un emgann all, ma soñjoù a oa aet d'am zud noz-deiz. Klasket em eus distreiñ pa oan er laboratoer. Kregiñ a ris da gemer ar blaz evit koad: prientet em eus an ovennoù evit ar strinkenoù, o c'hwezhañ war an houarn-karbon. Pa oa tomm an houarn, merc'hed bras a astenne an tammoù evit pakañ an dilhad. Evit ma vefe tenn e voe implijet evit lakaat e bord ar piimbini gwisket etre daou fettuccie. Mont a ris da brenañ anezho digant ma zad-kozh a werzhe dafar fuzuilhoù. Poentoù e oant a oa ret din flastrañ gant ar martolod. A-wechoù e flastran ma bizoù ivez ... E-keit-se e chome an aotrounez Orlando kentelioù troc'het paeet evit ar merc'hed koshoc'h. Azezet e oan pell met tendet em eus ma skouarn da gompren un dra bennak diwar ar c'hentelioù. Ur wech ma oa bet

lavaret gant an eontroù e vefemp aet da Fantina da gavout ar "c'hommare" hag an "diskouezadeg", ar re o deus pa zeujont da Novara evit komisionoù pouezus a gouskas ganeomp. Ur wech e c'houlennas ar C'hommare digant Zizi "Pegen oad oc'h?" Ha zizi: - Me 'vo gouest da welout an daoulagad, manac'h a ouien - (mankout a ra din ar gwel, n'em eus ket soñj).

Gant penn an tad-kozh Turi e oan aet da brenañ ur pezh gwiad glas, evit testenianñ ma c'halloud em eus paket ur skoed. Deiz an distro evit Fantina a zeuas (daou eurvezh kerzhet). Sevel a reomp da 4. C'hoant 'm eus bet da souezhañ Zizi o lakaat ma skoed. Ken tost e oa ma ne c'helle ket kerzhet a-boan. Pa weljont ma c'hrouiñ e krogjont da lavarout: - Kreskiñ a reomp anezhañ ha bremañ ma krog da vezañ bras e ra ar c'houlm. Lakaat a ra ac'hanomp da vezañ mezh. Hag e kastizis: « An dic'hoant-se, ma fell deoc'h eo evel-se, a-hend-all, e root deoc'h ivez ! Met em c'halon em eus soñjet "penaos e kerzhan gant ur skirt ken strizh ...". Koulskoude, erruet omp en ho lec'h. Goulenn a reas ar gommere pelec'h em boa graet ur skirt ken kaer. - Sa Figi Illa - (he deus graet) a respontas Zizi. - Neuze pa rankomp koad un dra bennak e teuomp dezhi -. Fier Civetta ...

A-wechoù er gêriadenn e welen traoù a dristas ac'hanon. Emilia a oa ur boud -mute, dizimez marteze. Kazi bemdez e tremene eus an hent m'edon o chom. Mar en em gave gant unan bennak, e tegasas e zorn d'e c'henoù. A-wechoù e kinnige an dud dezhi un tamm bara, met e oa ar re a roe hep skrupul d'he c'hrogennoù fourmaj ha goude-se kuzhet evit gwelet ar reaksion: ar vaouez paour a azezas war gammed un nor hag a skoe war he fenn ouzh ar voger. Un deiz o vont d'ar stal da gemer gwiad e klevis mouezh kreñv Antonio, an den dall. Eus an abati, lec'hiet war lez ar vro, ec'h embannas e oa erruet ar sardined. Gant un nebeud lira eus penn an tad-kozh a oa aet war-raok ez on aet d'ar pesked evit prenañ ur c'houblad hektorou. Da greisteiz lit ar stouv gant ar c'harbon, e oan o poazhañ ar

sardinoù hag o lakaat en un tamm paper sukr. Pa 'm eus gwelet Emilia o tremen, e roas dezhañ. Sellet a reas outo gant souezh ha menegiñ a reas ur souezhadenn evit ma trugarekaat. Gwelet a ran anezhi azezet war an treuzoù a-vihanik, n'he deus ket stlaket he fenn ouzh ar voger, met degas a reas he deod skarzh d'he genoù. An deiz-se n'em eus ket debret: ret e oa din naetaat ar forn eus an embregoù a chome evit ma ne vefe ket lakaet ma stignadoù da gompren an eontr.

Evit an hent-se e tremenas Angela gant e vab Nino e-kichen kreisteiz, un den dic'hallus a gerzhas met a gomze ouzh ar jestroù. Mont a rejont gant ur c'hoad da gemer ar soubenn er c'hiz-emzivadeg. Un deiz e oa Nino e-unan gant e c'hoad, daou baotr a oa o chom e ma zi hag e tec'has kuit. N'halle ket tennañ war e bragoù. Hep dilhad-dindan e oa. Me 'm eus diskennet evit e c'holoiñ. Ar wech kentañ e oa din gwelet un den noazh. Gwaz ma vije bet gouezet gant an eontred, e vefe bet ur skandal.

En unan eus al lizherennoù niverus kaset d'am zud em boa disklêriet ar c'hoant evit ur c'horn-bro. O c'houzout e oa deuet an aotrounez Agostina eus Domodossola, ez on aet d'he gwelout. Kerkent ha ma'm eus gwelet ac'hanon en deus va brasaet hag e roas din ur pakad kaset gant ar re-mañ. Digeriñ a ris ha souezhet em eus kavet ur furnad oan brun gant rizennoù ken bras hag ur biz, ur c'hasketenn feltr hag ur voest gant an eurvezh. Treuziñ a ran gant ar joa e-pad ma oa an itron o renkañ anezhi war ma poltred. Roet en deus din ur banne dour evit mont en-dro ha redek d'ar gêr. An deiz war-lerc'h pa zeuas an tiougoù da Novara e lavarjont ma veze gwisket ar fur-se e kemerent ac'hanon gant foll: den ebet er vro ne oa perc'henn war un dra bennak. Lakaat a ran koulskoude gant ar vantell. Tirañ a ran ma skoaz en-dro evit diskouez an horolaj d'an holl. Alies e roen dezhañ kordenn, setu e-pad ur pennadig amzer e rankas. Mont da Castrangia em eus kejet gant un den kozh bennak a c'houlenne ouzhin. Evit

ne vefe ket graet ur gwall impression em eus sellet ouzh ar c'horn-bro torret bremañ ha lavaret em eus em boa ankouaet kargañ anezhañ. - trugarez u stisso -. Saludiñ a rejont ac'hanon ha kenderc'hel a rejont gant ar veaj.

Keñveriet gant ma mignoned e oan bihan ha fin, "diorroet" e oant holl. En ul lizher e c'houlennas ar vamm digant Zizi hag-eñ e oan "diorroet" evel ma c'hoar roz. Met evit komz diwar-benn an traoù-se e oa un tabut. Disoñjal a reas e ouien pep tra diwar-benn ar vuhez. Ribelle evel bepred em eus lavaret dezhi "N'on ket ur 'matron yaouank' rak denutiv on". Hag hi: - Petra a lavarez? Bepred hon eus mantellet ac'hanoc'h. Un abardaez em eus kousket e Castrangia ha me a seblante fall. Sudañ a ran koant. Soñjal a rae e oa ar fin a beden, a grias hag a zeuas er-maez en teñvalijenn evit ober un nebeud takennoù pis. Hag int: «Ma savit ur wech c'hoazh, kemerit ac'hanout !». Marteze e tiwalle ar Madonna del Tindari ac'hanon. Mont a ris en-dro d'ar gwele e pallenn ha kousket. An deiz war-lerc'h er laboratoer e Novara, ar vaouez Assunta a welas ac'hanon muioc'h pall eget ar c'hiz. Pa zegasas ar servijourez anezho evel pep kafe ha laezh gant skourroù tostaet, e kinnigas din ivez.

Eizhvet ar pennad - nijadenn ar c'hevandir

Tremen kalz amzer e Novara e seblante din bezañ cheñchet ma vuhez: marteze abalamour ma'z on aet da gavout tad-kozh Turi ha gantañ em eus chalet gant plijadur hep ehan evit an abardaez a-bezh. Kontañ a reas din meur a istorioù eus e vuhez ha penaos e oa diaes gwechall e ezhomm. Ouzhpenn-se, o vevañ e Novara em eus bet tro da vont d'an abadennoù pouezus a c'hoarvezas er vro. Dreist-holl, ar c'hefridioù relijiel bras, ar prosionoù, ar badeziantoù, ar c'honfirmasionoù, met muioc'h eget traoù all ar lidoù eured, ac'hanon. Neuze e veze lidet an euredoù d'an abardaez, kazi bepred e oan aet da furchal gant o mignoned en iliz San Nicola.

Un nozvezh em eus gwelet ur bried er-maez gant dilhad gwenn a-gevret gant an tad. Candida evel an erc'h, e seblante bezañ ur poupez, setu e oa kaer ! Carmelina eo a zimezas da Filippo. Me 'm eus identifiet a-bezh ha hunvreet em eus gant daoulagad digor: « Piv a oar, un deiz e c'hellfe touch ouzhin ivez ... ».

En amzer-se e oa bet ur santimant drol, e oa un dra nevez ha dister en aer, e oa bet kinnigoù. Dic'houest e oan ha gortozet em eus un darvoud dreistordinal da c'hoarvezout. Hag e gwirionez n'eo ket bet distaget an darvoud. War-dro kreisteiz e tremene ar poster alies. Un deiz e miz Kerzu e klevan e vouezh fur: "Maez, postel zo". Kemeret em eus al lizher, deuet eus ... Domodossola! Mamm a skrivas d'he c'hoar.

Brunañ a ran abrupt betek ma vije tost da zistrujañ ha lenn a ran, e oa ar c'heloù a oa bet o c'hortoz ur vuhez: war-dro an 12 a viz Kerzu e teue ma mamm da Sikilia evit ma c'hasfe da gas ac'hanon d'an norzh ! A-benn bremañ e oan ur vaouez yaouank, an dazont a c'hortoze ac'hanon ha ret e oa din kavout din ur vicher. O c'houzout ar reaksion a vije bet gant ma mamm-gozh, evit diwall e kuzhas al lizher e foñs ur jarl a oa ennañ ur mor a grooveoù: ma zizi en doa lennet anezhañ paour ... labour er c'hêriadennoù a zeuas d'ar stal e Novara. A-wechoù e teue asambles gant Zizi hag alarmer e lavaras: « Un tamm amzer eo ma ne skriv ket ho mamm, un dra bennak a vo c'hoarvezet ganti ... ». E plas, e oa aon din e teufe ul lizher all gant un nebeud titouroù. En effet, un deiz ec'h erruas un deiz, met dre chañs hep tamm aluzenn ebet d'ar veaj da Sikilia. An hañv eviton a skoas kuit tamm-ha-tamm, ne c'helle ket gortoz ar spasmodek o c'hortoz echuiñ. Ar vicher a sikouras ac'hanon da chom hep soñjal ha da dremen an amzer a zispartie ac'hanon diouzh degouezh ma mamm. Evit gouel an Assumption e miz Eost an holl dud a felle dezho lakaat war wel o elegans hag el labouradeg e oa bepred kalz da ober, muioc'h eget kustum: kalz merc'hed o doa c'hoant diskouez ar gwiskamant nevez. Gouestlet e oa bet d'an 13 a viz Eost d'al labourerien a c'helle koad o dilhad.

Goulennet em boa digant Zizi prenañ ar gwiad evit bezañ war ar memes live gant mignoned. Asantiñ a reas ha dibab a reas ur gwiad paour -liv gant tresadennoù nodennoù glas. Ar laboratoer eus al labouradeg a droc'has

anezhañ din hag a lakaas ur vicherour kozh da sikour ac'hanon da boazhañ anezhañ. Deiz ar fest em boa ar gwiskamant nevez evel an holl.

Bez' e oa ivez anaoudeien a zeue eus Fantina. Unan anezho en doa gwelet ma falc'h strizh brudet. Degas a reas un tamm teñzor ha goulenn a reas digant Zizi: « Ho niz a rank pakañ ur gwiskamant din, ken mat eo ! ». Kemeret em eus ar meziatoù. Ur model am boa e soñj a oa bet paket gant ar vaouez Assunta evit ur c'hlient. Goulenn a ran un tamm amzer evit troc'hañ ha klask. "Mat eo, un tamm pounner eo ar gwiad, dereat evit an diskar-amzer. Dont a rin war-dro an 20 a viz Kerzu."

E-keit-se e pedas Carmelelina, ur plac'h laboratoer, he holl vignoned d'he eured, a lidas un nozvezh e miz Kerzu en iliz matriz. Gant aotre Zizi ez on aet d'al lid. E-touez ar c'hostezennoù e oa ivez un itron eus Domodossola a embannas din an distro tost: "Konsettina, hoc'h eus an deizioù kontet e Novara. Ho mamm a zeuio buan da gemer ac'hanoc'h".

Goude ar c'hoariva pinvidik ez on aet d'ar gêr laouen. Tremena a reas an deizioù ha Festival Tindari an 8 a viz Kerzu a zeuas, ar bloavezh-se ar veaj hir-kenañ a oa en em glevet er Fiumara ne seblante ket din bezañ kalet ha difin evel ar wech kentañ, e seblante din nijal. En-dro e Casstrangia em eus roet da c'houzout da Zizi e chomfen un nebeud devezhioù gant an digarez ijinet e chome ar laboratoer serret betek an deiz 12. Ar mintin-se e palpitas ma c'halon. Dastum a reomp figoù zo da gas d'ur c'henderv ha mont a reomp war-du Novara. Hanter-hent e welis eus pell ma mamm a ziskennas a-hed ar pist-mul. En em gavout a ran ganto hag e skoas gant an holl nerzhioù am eus bet em brec'hioù bihan. Zizi a grogas da grial "Perak out deuet a-daol-trumm? Ha soñjal a rit e kemerit ac'hanout kuit Concettina?". "Ya - ar vamm a respontas - e tri devezh e kuitaomp". — N'hell ket, ret eo dezhañ prientiñ ar gwiskamant evit ur vaouez fantina. Un digarez all e oa

evit chom. Grial a reas bepred. Impasion e oan o tostaat ouzh an oabl gant ur biz. Ma regret nemetañ ne vije ket bet gouest ken da vont da gavout tad-kozh Turi.

D'an abardaez d'ar 14 e tebrem. Zizi a zigoras e c'henoù just evit un tamm insult d'am momy: « Gant peseurt kalon e kemerit anezhañ, n'hoc'h eus ket kalon, lakait ac'hanon da c'houzañv re a draoù, ne sellan ket ouzhoc'h evel ur c'hoar ». Gwelet em eus Micherillo gant daeroù evit ar wech kentañ. Dindan e zest rust ha diwezhañ evel ar c'hoad, evidon, a oa chomet prizoniet un nebeud gouloù denelezh. En e lec'h e oan deuet da vezañ koant evel marmor ha n'em boa ket bet troet tamm ebet.

An noz n'em eus ket serret o daoulagad, miliadoù a soñjoù a flapas er spered ha ne c'hellen ket gortoz ma vo ar mintin. Urzhiet he doa ar vamm an taksi diwar un denjentil lesanvet "Cauzi i wolf" (bragoù bleiz). D'an abardaez ez omp savet, un touch diwezhañ -bet d'ar valizenn karton hag ur salud d'an tiouer. D'ar mare ma 'z afe kuit, ma mamm-gozh a guitaas e gambr en daeroù, gant blev laosk, hag en em stlepel a reas ouzh treid ma mamm, o pediñ: "Bremañ e lazhin ac'hanon hag e vo ur marv war ho koustiañs e-pad ur vuhez !, c'hwi, c'hwi a c'houlennan anezhañ war e zaoulin - emezañ - n'on nemet ur vaouez paour, va-unan ha tretet evel ul loen gant ur gwaz faos, den ne gare ac'hanon.

Gant ar blev mesk-ha-mesk ha fazi kreiz ar fank e skoas war an douar dre mallozhiñ an hollved a-bezh. Ma mamm he doa komprenet e oa deuet ar c'hoar da vezañ dañjerus hag e oa o koll he fenn, o c'hoantaat. Koulskoude, ne fiñvas ket, ne lezas ket e-unan da vezañ truezus, boud e oa d'e delioù, sellet pell ha gortoz a reas fin e skritur. Pa voe komprenet gant ma mamm-gozh e oa a-du ma mamm, e tistroas d'he c'hambur, o nac'h deomp an diwezhañ distro. A-daol-trumm ez eomp kuit, e tistroas d'ar straed, e-pad

ma'z omp aet kuit e welemp he strishadur betek ma teufe da vezañ ur bal du bihan a oa konfus gant ar mein. Talvez e oan bet kruel ganti, evel ma ne oar nemet ar vugale bezañ, met soñj am eus e oa e-pad ma oan o vont kuit eus he zi gwarezet gant dorn ma mamm, pa welis e oa o vont da ziverkañ eus ma gweled holl va glac'har a-daol-trumm troet en afeksion ha sentiñ a raen ouzh ur santimant a drugarez eviti (neuze e ouien ar zizi-se e-pad un nebeud mizioù war ar straedoù a grias din evel ma vijen marv).

Dorioù an taksi a voe digoret e Piazza Bertolami. Diwar ar prenestr e saludan an holl re a welis betek fin ar vro. E-pad ar veaj em eus sellet ouzh ar panorama hag ar vro a zistroas tamm-ha-tamm diouzh ma sell, chom a reomp mut keit ha ma oa ar mor tamm-ha-tamm hag ar vro. A-benn bremañ e oan pell diouzh Novara, dibenn-sizhun ! Pennadoù enep a stourmas em spered ha ne c'hellen ket o ren, neuze em eus savet pa'm eus va mamm o strollañ ac'hanon dre ma vijemp erruet. Neuze em eus karet ar vro-se intens e-pad pell amzer e oan bet destinet abalamour d'ar vuhez trist-se am eus renet. Er gar viglier e oa bet ur c'hrogad bras, kalz eveldomp aet kuit evit an Norzh gant o valizennoù karton ha sac'hoù all.

Un avel tanav a zeuas eus ar mor hag e santis an holen a skedas ma muzelloù. Ur santimant brav a santis evit ar wech kentañ. Gortozet hon eus an tren e-pad un hanter eurvezh. Evit-me e oa un aer nevez. An dud a gane ar c'han e vogue "Professor, lavar dezhi hag-eñ e oa bet ganet ar ouenn pe ar c'hen a-raok". An holl a zistroas eus ar vakañsoù war ar c'hevandir. Erruet e Messina e welis ar vagonennoù war ar vag-karr souezhet gant souezh. E-kreiz -miz Kerzu e oa hag en oabl glas-se a-us d'ar c'hrogadoù strizh a rustloù a ruskennoù. Gant o nijadenn e oant o brodañ ma hunvre: distreiñ a-benn ar fin da vevañ gant ma familh. Klasket em eus gwelet Doue e kreiz ar foñs sklaer-se ha, memes ma ne welan ket anezhañ, e trugarekais anezhañ eus donder ma ene bihan. Goude eurvezhioù difin ez

omp diskennet da Roma da adkrogiñ, goude eurvezhioù all o c'hortoz, an tren betek Milano, e-lec'h ma oa bet ur c'hemm all eus an tren da Domodossola. Un hunvre e oa. War an tren-se ar vamm o saludiñ meur a zen a anaveze. Pep hini a c'houlennas eus pelec'h e teue ha piv a oa ar plac'h ganti. Ne ouient ket e oa ur verc'h all.

Observis ar paesajoù: gwelet em eus al lenn hag an inizi gant marvailh, neuze ar menezioù. Goulenn a ris pegen mankout a rae d'an degouezh, o c'houzout e oa ar gêr en ur vall en-dro d'ar menezioù. Erruet omp e Domodossola da ziwezhañ ar mintin. Gris e oa an oabl, an hentoù a seblante ivez bezañ livet teñval, an dud a gerzhas gant ur pazenn dibar o sellet ouzh an douar, an dilhad zoken a oa teñval. En ar stasion tad e c'hortoze ac'hanomp gant ma breur bihan am boa gwelet e Sikilia daou vloaz a-raok. Poses e abrazos. E-pad ma'z omp aet d'ar gêr e oan o klask dizoleiñ al lec'h-se a zeufe buan da vezañ ma c'hêr. Kontet em eus prenestroù an tiez met ken niverus e oant ma kollis an teul eus ma c'halkuloù. Re a brenestroù a oa, ha re a diez an eil war egile. Ken uhel e oant ma oa kollet va daoulagad en oabl.

Klasket em eus ar c'hoant. Miliadoù a c'houlennoù a guzhas e-barzh ma fenn, ez ejont dic'houest. E-pad ar c'houlzad n'em boa ket gallet kerzhet ur ger hepken. Neuze en ti em eus bet ur souezhadenn all pa'm eus gwelet ma c'hoarezed, a soñjen hepken diwar al luc'hskeudennoù. Ur souezhadenn all eo ar gegin gant ar lavabo, ar robinet hag ar forn-gaz (e Novara an dour en ti ne oa ket eno ha poazhet e oa bet gant koad). D'an abardaez e teuas da weladenniñ ar C'homare Grazia gant e verc'h Caterina. Ar vignoned a felle dezho ivez anavezout ac'hanon. An tad da zont a gasas ac'hanon d'ar sinema. Unan eus an nozvezhioù kaerañ eus ma vuhez a vo soñj din da viken, betek an deiz diwezhañ. A-benn ar fin e oan gant ma zad, a-raok ma karfen anezhañ evel ma karfec'h un tad absent, bremañ em eus admiret

anezhañ hag a-benn ar fin evit ar wech kentañ e seblante din bezañ gwarezet evel ma vijen e briñsez. E berr gomzoù, seblantout a rae din kerzhet dre ar c'hoadoù, e oan bet aterset en ur poent all eus an hollved.

Navet pennad - Dor an oabl .

A-raok kregiñ gant Sikilia e oa deuet a-benn ar vamm da gavout din ul lec'h eus ar fur ha goude daou zevezh e oa a-gevret ganin evit labourat. Kuitaet hon eus an ti abred diouzh ar mintin: laouen-bras e oan evit an nevezenti-mañ.

D'an entrañs e tegemeras ac'hanon ar plac'h yaouank Tilde a reas din ur souezhadenn vras hag a gemeras ac'hanon gant an dorn, ur vaouez plijus ha plijus. Tilde a lavaras din e Milanek "Hi Bela Tusa (plac'h), deuit, kinnig a ran deoc'h ar merc'hed a labour ganin: en ha Teresina. Kement a skiant-prenet o deus, e teskint deoc'h labourat. Ma 'z eus kudennoù - eñ ouzhpennet - na vezit ket mezha da c'houlenn". Setu en ur c'hoari-lagad em eus kavet ma labour nevez.

Sentiñ a ran dija brav ha da skorañ ar c'hemm-se e buhez ar Bela Tusa evit ar wech kentañ e teuas ar menstruadur. Ne ouie ket kalz diwar-benn an danvez-se, met diwar an istorioù a veze klevet gant e vignoned kozh e Novara, e komprenas e oa an doare-se da dreiñ en ur vaouez yaouank.

Kompren a reas n'en doa ket ezhomm eus ar sinal-se evit bezañ ur vaouez: dija e oa evit pep tra en doa desket, anavezet ha karet. N'eo ket mui ur c'haterpillar hag en doa bet ar metamorfoz papillon. Dont a reas eus a bell hag en un nebeud munutennoù e tremenas eus an eil bed d'egile. En em gavout a reas e-unan ha fier-kenañ e oa anezhañ.

E-keit-se em eus kroget da vezañ anavezet gant al labour nevez. Neuze e veze kustum menezioù blev evit bezañ lakaet war ar c'hoadoù. Ar c'hroc'hen a oa gleb gant ur spoueenn hag a-benn ar fin e klozjont war un ahel koad dre o tennañ eus pep tu. Deuet e oa en-dro din pa'm eus er laboratoer e Sikilia e oa bet skuilhet ar pozioù da lakaat e traoñ an dilhad. Amañ ivez martoloded zo a redas kuit war ar bizied. Ma oa un tamm heol, e voent sec'het er jardin war ar ru, setu m'eo bet ret din ober ur sentinel da oaned prizius Persia, Iern, Mink, Ra-mouqué. E-pad ma 'm eus tapet anezho e plije din sellet ouzh ar c'hirri hag an dud a dremene. Me 'm eus aspiet memes ar gazoù-skarzhañ eus ar mekanikoù ha klasket em eus en em impregnañ gant ar parfum-se eus ar gêr, ken nevez ha mezv evit ar plac'h a greskas en aer pur. Ar gêr a paradas dindan ma sell ha kollet em eus zoken ar soñj eus an amzer. Ma zad a zisplegas din e oa rannet an deiz en eurvezhioù eno, tra ma oa pa oan o chom e Castrangia ne ouien nemet ar c'hresk hag ar set eus an heol. A-wechoù e-pad ma oan o kemer perzh er c'hroc'hen, e teue ur vaouez kozh war al leur uhelañ evit ma chomfe kompagnunezh. Komz a reas er Piemontese strizh ha ne gomprenen ket un dok: "Petra bela fiola, eus nduua ti vegnat (eus pelec'h e teuez)? Cuma ti ma ciciat (petra eo anv ac'hanoc'h)?" Cheñch a ran. "Kompren a ran din ar re-mañ (ne gomprennez ket)?" Pa oa sec'h ar c'hroc'hen e troc'has an itron yaouank stumm ar menezioù evit ar c'hoad-koad a c'hourc'hemennas anezho.

Tamm-ha-tamm em eus desket lakaat ar padding frisellina, ar c'hoad-tremen tro-dro ha goude-se ar forn. Evit ma skiant-prenet em eus kroget da gemer ar paghetta sizhuniek hag e berr gomzoù e oan bet lakaet en urzh gant ar merkoù evit ar retred. Me 'm eus santet brasoc'h. Er laboratoer e oa ar radio: gant plijadur e santis ar c'hanaouennoù. Neuze ne oa ket ar frigoù ledan met ar vaouez yaouank a oa perc'henn war ur glazur a leunias gant bloc'hoù glaou pourvezet gant un denjentil a dremenas gant ur c'harr e straedoù ar gêr. Evit-me e oa nevez an evañ dour fresk. Ur stouf ekonomikel a-bouez koad a oa tomm an ti. N'en doa ket ar pellgomzer met pa oa ret dezhañ galv ar c'hliented e kasas ac'hanon digant e vamm-gozh, perc'henn un embregerezh sevel gant meur a labourer. E-touez ar re-mañ, dre zegouezh, em eus gwelet evit ar wech kentañ ... met setu un istor all a, ma 'm eus amzer ha c'hoant, e lavarin deoc'h diwezhatoc'h.

En ti e oan o tebriñ mat, d'an noz ez eas da weladenniñ kreiz-kêr gant toennoù mein ha stalieroù gant prenestroù kaer. Disadorn ez on aet gant ma mamm d'ar marc'had, hag a okup ul lodenn vat eus ar c'hreiz, pa'z on aet er-maez eus al labour war-dro kreisteiz. Prenet hon eus ar gwiad evit ma vefe ur c'hoad. Chec'het e oa. Inaguraélo por me sujarme a la masión hanternoz da Nedeleg. E berr gomzoù, ur vuhez laouen.

Dont a reas karnaval. Kemeret hon eus perzh gant ur familh tost ouzh ar Viglione e C'hoariva Galetti. Un huñvre e oa gwelet an dañsoù masklet etre c'hoarioù-sklas fosforescent.

D'ar sadorn war-lerc'h pa'm eus savet eno e oa un dra bennak fall. C'hoarzhin a ran rak ar vamm n'he doa ket roet din ar Magnesia San Pellegrino. Unan eus e c'hoarezed eus Martigny a erruas. Debriñ ganeomp. En abardaez e seblante din bezañ drol, e seblante e oa ma eürusted o vont da get. Tad a oa a-gevret gant ar c'hoar d'an tren, goude-se e tebrjont.

An noz-se n'omp ket deuet er-maez eus ar c'harr-boutin. Tad a lavaras da vamm: "Me 'zo o vont da gavout mignoned er bar." War-dro 10 eur noz e tistroas Gemendendo d'e di hag o emañ gant e zremm pall, petrifiet gant ur c'hreñv tev d'ar c'hof. "Teresa, prientiñ ur c'hamomil". E-pad ma skuilhe tad war ar gwele, ez on aet hurdy gant un tantez da c'hervel ur medisin 50 metrad diouzh ar gêr. Dont a reas diouzhtu, met etretant e oa paouezet va zad da vevañ. Desket hon eus diwezhatoc'h e oa bet kroget an aorta. Koulskoude ne vije bet netra d'ober, tad a dreuzas dor an oabl hag a nijas d'an neñv. D'ar 17 a viz C'hwevrer 1951 e oa. A-hed an noz ez on chomet gant daoulagad difenn ma zad eus ma zad. Ma fenn a oa o treiñ, ur meskaj migrenn ha dic'hortoz n'eo ket mui tennet eus ar sal-se ma teuas an holl draoù da vezañ kasaus rak testoù ur marv direizh. N'em eus ket paouezet biskoazh da soñjal e ma zad hag er sort kruel o doa gortozet ac'hanon e Domodossola, an daeroù ne c'helljont ket mui mont er-maez eus ma daoulagad rak e oant deuet da vezañ sec'h d'an dint da c'hoarzhin. Que Dios que había imaginado en mi retirar en el luz skedel war strizh-mor Messina, pelec'h e oa kuzhet? Perak en doa dilezet ac'hanomp? Perak en doa deludet ac'hanon kement-se? Perak bremañ m'am boa kavet e oa bet kaset va zad da viken ? Petra eo poent an drajedienn-se? A-vremañ ma seblante Doue amañ e Domodossola bezañ disheñvel, pell, eluziv, e seblante bezañ graet gant teñval, dister ha dic'hlan, c'hwerv, un Doue anezhañ ne ouien ket mui hag-eñ e tlean fiziout pe disoñjal anezhañ e-pad ar rest eus ma deizioù. E-pad an nozvezhioù hag an nozvezhioù e chomis mut dre zihuniñ gant an daoulagad tenn en teñvalijenn kazimant o c'hortoz e vefe gant degouezh an deiz e tistrofe pep tra evel a-raok. En deizioù anguished-se, gant ma familh war-nes ur preñv, a gompene ne oa ket ar baradoz ul lec'h evit ar merc'hed.

Unan eus an nozvezhioù-se, e eurvezhioù kentañ ar mintin e kouezhas ha goude ur c'hoan torfedet e tiskennan en ur soñj dous: en em gavet em eus war al lenn, neuze e tiskouezas din ma zad gant ma daoulagad ha ma dremm immerseet en ur sklêrijenn celestial. Bremañ ne c'houzañvas ket mui e zremm hag a oa distroet kaer. Doñv e sonjas ouzhin, e kemeras ma dorn, e c'hoarzhas hag e krogas da gomz ouzhin. "Ma bugel - e lavaras - ar pezh a fell din lavaret deoc'h bremañ eo ma c'harantez, an holl vad a fell din. An traoù o deus graet sur ne anavezomp ket an eil egile. Me 'm eus keuz kement ha ma n'em eus ket gwelet ac'hanout o kreskiñ ...".

A-wechoù e soñjan er soñj-se ha ma veaj diwezhañ, e soñjan pa vo galvet an Aotrou, me a blij din ijinañ kement-se pa dremenin dor an oabl, ma zad a zo o c'hortoz ac'hanon, gwisket evel an noz-se a lakaas ac'hanon da vont da ar sinema: gantañ hon eus kalz traoù da lavarout deomp, ret eo deomp kemer ar gomz-se troc'het en nozvezh tomm-se eus miz C'hwevrer da viken. An doare gwellañ e vefe, soñjal a ran, kregiñ gant ma veaj diwezhañ.

Chom a reas ar vamm en dizesper gant pevar bugel ha hep pension rak tad a oa ur c'hobler simpl. An holl fri ha holl boan ar bed a oa kouezhet war hor familh paour a zivroidi.

Pell diouzh hon douar, pell eus ar vuhez, e oamp greunennoù traezh stlepet gant an avel dezerzh.

Ma mamm he doa kollet hec'h-unan hag he holl ene. Ur c'helc'h goullo e oa deuet da vezañ. E gorf a oa bet kontradet evel un tamm koad, ne zilezas ket da skuilhañ hag e sell kollet, en ur fas douarel ha hep displegañ, a chomas stag e-pad munutennoù a-bezh war-du ur poent pell, war-du bez Tad. Deuet e oa da vezañ evel ur spered aloubet gant an dibosupl ankouaat. Perc'hennet em eus ar mare ma kouezhfe ha ma skuilhe en un dizesper hep doareoù da vont er-maez. Klasket em eus he sachañ, komzet

em eus ganti o klask he c'hoari. Krediñ a reer e oa bet distroet ar rolloù penn-da-benn: ar verc'h eo a gonsolas ar vamm, o kontañ dezhi istorioù evit he prientiñ da vevañ hep he gwaz ha sikour anezhi da ankouaat. Me, merc'h koshoc'h, n'en doa ket c'hoazh 15 vloaz.

Goude an dijuni e tistrois da labourat eus ar bleunioù evit sevel un nebeud lira all. Me eo a glaskas mirout flamm an esperañs bev. Met e fin ma mamm, n'ouzon ket penaos, marteze gant nerzh an dizesper, etre ur c'hri hag an eil e karge ar bed a-bezh war e skoaz ha tamm- .

Chabistr Decimo - La Bela Tusa .

E miz Mae d'ar memes bloaz e kouezhas ma breur bihan klañv gant ar c'hrouadur hag e kemeras anezhañ ivez, n'en doa ket e gontrifiet pa oa bugel. E-pad ma oan er gwele em eus klevet ma mamm o tigeriñ an nor. Unan bennak en doa c'hoariet ar c'hloc'h. Neuze e klevis mouezh Zizi ha Micherillo. Nec'het e oan: a-raok n'o doa morse digaset ac'hanon da Domodossola evit gwelet ar gerent ha bremañ e oant en em lakaet da vevañ. Chom a rejont war-dro ur sizhunvezh, neuze e kuitajont un tamm dic'houest rak esperout a raent e tistrofen ganto da Sikilia. E miz Gwengolo e tegouezhas ul lizher Boreda eus Nero. Ar vamm a alaras, o tigeriñ anezhi o treiñ he dorn. Gwelet em eus he c'hoarzhin: Zizi a embannas marv an tad-kozh Turi. Kavet o doa anezhañ marv e bro Bordonaro d'an 8 a viz Even. 87 vloaz e oa. Ar bloaz war-lerc'h e oa un displijadur brasoc'h c'hoazh c'hoazh, pa oa bet kavet dre zegouezh an enklaskoù abeg ar marv diwar ar sufokadur gant ur mousc'hoarzh er c'hof, kavet e-pad an exhumañ. An torfed a oa bet graet gant ur vaouez a-gevret gant e vreur, amezeien war ar

maez, evit laerezh ar pension a 11 000 lire. Diwezhatoc'h e servijont er prizon 24 vloaz e oa hi ha 12 vloaz evit ar genstrivadeg.

Kenderc'hel a ran da vezañ trist. Gant nebeut a arc'hant ne c'helle ket mont war-raok e 5 den. Miss Tilde a guzulias din un diskar faos evit gallout en em enskrivañ evit ar burev plasañ. Alies e oan aet da wiriañ hag-eñ e oa labour ebet, met nebeut a esperañsoù a oa. E miz Ebrel '53 e ouien o doa kemeret merc'hed zo en un uzin. N'o doa ket ezhomm, o zadoù o doa dija ur vicher. Neuze e oan aet d'an ofis evit protestañ: ezhomm am eus da labourat muioc'h eget re all. E miz Mae e oan aet e-barzh un uzin a-benn ar fin ma oa bet produet bannoù elastik, strinkenoù evit skoedoù, bannoù-treset, tubulenoù evit ar c'hefluskerioù tredan. Ur labour kalet gant ar c'hemmoù sizhuniek 6-13 ha 13-21. En etrefasoù e oan aet ivez d'ar fur da rontañ ar gopr ha reiñ skoazell d'ar vamm.

Aogust a zeuas. Evit ar vakañsoù e rankas Comare Grazia mont da Sikilia da gavout ar vamm kozh. Divizet em eus mont kuit gant he merc'h Caterina ivez. Mont a reomp kuit gant an tren da Milano ha goude evit Roma, ma oamp erruet en noz. Bez e oa da c'hortoz un nebeud eurvezhioù evit an tren da Sikilia.

En ti-gar e kavomp eskummoù, hag en o zouez un aktour nano eus Novara, Salvatore Furnari, hag ur soudard n'em eus ket soñj anezhañ. Tra ma oa an aotrounez Grazia o chom war ur bank Caterina ha me a oa bet

pedet da ober ur veaj. Kaset o deus ac'hanomp d'ar blasenn Esedra evit debriñ mottarello. Seblantout a rae kregiñ da advouezhiañ.

Pa zeuas an tren dija leun a dud, an aotrounez Grazia a redas da vont war-raok gant daou sac'h. N'en doa ket paouezet an tren penn-da-benn ha kouezhañ a ra war ar railhoù. Me, Caterina hag an holl dud invoket dre grial an tad peurbadus pa oamp o tennañ anezhi leun a bruzunoù met burzhudus bev. Nac'h a reas bezañ degaset d'an ospital. A-benn un euriad e oa aet kuit an tren. A-raok Mezzogiorno e oamp erruet e ti-gar Turme Viglier ma kemeromp ar bus a lakaas Novara Sikilia, gweladennerien Zizi ha Micherillo.

Degemeret o deus ac'hanomp evel gweladennerien enor. An noz an tri el latvian, Caterina ha me n'em eus ket serret daoulagad. An itron Grazia a oa leun a boan. Ar memes noz e oa ur souezhadenn: tud yaouank zo a reas deomp ur serenadenn gant ar gitar hag ar violoñs, met an eontr Micherillo, ankeniet, a reas dezho tec'hout.

Mamm Caterina a dremenas tost an holl amzer er gwele. Ne zeuas er-maez nemet div wech e-pad dek devezh evit mont da weladenniñ ar vamm kozh. En abardaez e oan aet da gavout mignoned skol ha mignoned al labouradeg. Un deiz em eus gwelet ivez ur skoliad a zeuas da vezañ brasaet ac'hanon. Kemer a reas ur marc'h-houarn gant an dorn ha goulenn a reas digantañ kemer ac'hanon evit ur c'harr-boutin. Neuze ne oa ket bet gwelet biskoazh ur plac'h war varc'h-houarn e Novara. Kerkent ha ma teuas da c'houzout din Zizi a reas war-dro din: « Deuet oc'h da vezañ ur c'houlm, ne vije ket bet ijinet traoù evel-se biskoazh ».

Distreiñ da Domodossola e oa an aotrounez Grazia o stourm evit adtapout e nerzh. Goude an diskar-amzer-se e kemeras ar boan an artroz. N'en deus

kemeret kalon nemet pa'z eas gant e familh da festoù zo, lec'h ma oa bet pedet ivez.

Adkregiñ a ran gant al labour en uzin hag er bleunioù, met ezhomm am eus eus barregezhioù nevez. Un deiz dre weladenniñ parrez San Gervasio ha Protasio e tostaas Don Giuseppe Benetti ouzhin evit ober goulennoù din. Konfianñ a ris dezhañ holl va c'hastizoù. Va c'houennad a reas hag e lavaras d'in : « Daoust d'an disul d'an orator ». Eno e kavoc'h prezidant an Action Catholique Miss Germana, a ginnigo ar merc'hed hag a roio deoc'h meur a guzul mat ". En em gavet em eus diouzhtu aes: gant un tamm skuizhder em eus kroget da ober mignoned. Aon am boa da chom hep gouzout komz met gant sikour Doue e trec'han war an diaesterioù kentañ. Lenn a ran gant plijadur kazetenn ar gevredigezh o admirañ ar c'hrouer Armida Barelli: a-drugarez dezhi e oa bet gwellaet ma vuhez. Pa oa bet aotreet gant ar c'hrogad uzin e oan aet d'an oferenn mintin da 7, ma'm eus graet anaoudegezh gant Don Benetti, a selle ouzh ma rener speredel. D'ar sul e kinnigis din chom un eurvezh war ar bank a wash mat dirak an iliz. Diwezhatoc'h o deus pedet ac'hanon da vont e-barzh Kuzul an ACLI. Gant an holl emglevioù-se em eus santit pouezus ha graet.

Ar c'hompagnuned eus an uzin a varne ac'hanon bigotet, met ne seblante ket din bezañ dic'hoant, er c'hontrol em eus pedet evito ha galvet em eus anezho en-dro pa oa a-raok kregiñ gant an dro e komzent gant vulgaritez er c'hambrouù-cheñch.

Unnekvett pennad - dremm ar porselen

Un hañv disul e oa bet aozet ur veaj gant prezidant an Ober katolik alaman ur veaj war ar menezioù. Gant an nebeut arc’hant ‘oa deuet a-benn da baeañ lodenn ar veaj. Erruet omp gant ar bus betek Goglio, goude gant ar c’harr-nij en Alpe Devero ha goude war droad betek Crampiole. Kontemplanñ a ran kaerder ar menezioù goloet a vleunioù: rododendras, ranunkoli, orkideoù gouez. Blueberries da plegañ. Kolloù gant toennoù mein ha prenestroù koad eus o prenestroù prenestroù a veve geranioù ruz ha roz. Goulenn a ran digant Alamana pelec’h e oa echu an hent. « Pa vezomp stank e chomimp evit ar merenn leun a dud ». War-dro 13e hon eus paouezet da evañ an dour sklaer a ziskenn eus ur roc’h war-du ar c’hoad. Goude bezañ debret, pedet ha kanet, e kerzhemp war-raok evit an distro. Treuziñ a ran gant ar joa: biskoazh n’em boa tremenet un devezh ken kaer. En ti em eus lavaret da Mommina ha me gwelet unan eus e souezhadennoù.

Bep tro e resevis burev-post eus Novara Sikilia: goulenn a rae kavout dezhañ ur vicher e Domodossola evit en em gavout ganeomp. Me a oa gwall konfus met laouen e oa unan bennak e karantez ganin. Ur paotr eus Domodossola a oa ivez, met ne blijje ket din: d’ar mintin e evas ur c’hicchetto grappa hag e oa bepred e skoaz ruz.

Ar meditasionoù mintin a ziskoueze hent ar c'houent, met d'ar memes koulz e plije din ar vugale hag ar soñj da sevel ur familh. Fiziet em eus da volontez Doue. Un nebeud suloù omp aet da oratorioù ar broioù tost. Ar veaj bus a zistrujas ac'hanon, met ar c'hoant a dremenas un tamm poanioù bihan.

D'ar 1añ a viz Mae 1954 e voe aozet ur veaj gant ACLI gant an oratoriezh: pirc'hirinaj da santual ar Madonna di Oropa d'ar mintin hag ur vanifestadeg eus ar pastor enorus e Biella d'an abardaez. Unan eus ar re gentañ e oan o koumanantiñ asambles gant ur mignon din hag e c'hoar Pierino. 2 bus leun a dud yaouank a oa aet kuit. En o zouez ur blond skuizh a oa bet gwelet dija en ul lec'h bennak. Eñ e oa: labourer an embregerezh sevel ma'z on aet da c'halv ar c'hliented eus ar bleunioù. Pierino a ginnigas din: e genderv e oa. E-pad an deiz ne zilezas ket ac'hanon biskoazh gant e sell. En-dro d'ar gêr em eus lavaret d'ar vamm. An abadenn goude ma'm eus gwelet anezhañ dindan balkon ar sal lec'hiet er c'hentañ estaj. "Mamm, mamm, deuit da welet: eno emañ ar paotr am eus en em gavet e Biella". Hag hi gant un hanter-souezhadenn: "Gallout a rit gwelet ar c'hour a ra ac'hanoc'h". An abardaez war-lerc'h, o vont kuit gant ur vignon, em eus kavet dirak ma fenn. Shyly e c'houlennas hag-eñ e c'hellfe dont ganeomp. Un tamm disur on em eus degemeret. Torret hon eus ar glaou o flapañ muioc'h ha nebeutoc'h. Goude ar c'hemm goude merenn en uzin e voe a-gevret ganin en ti. Un abardaez em eus lakaet anezhañ da vont war-zu e ginnig d'e vamm, a zegemeras mat-tre anezhañ. En e amzer vak e voe heuliet an oratorioù. Neuze e voe dispartiet paotred ha merc'hed, nemet e fin an emvod a c'hellfemp en em gavout. Kemeret hon eus perzh ivez en emvodoù ACLI.

Ma mamm, daoust ma teue eus Sikilia, ma ne c'helle ket daou baotr a gare an eil re all mont er-maez o-unan, a roas fiziañs deomp ha kroget hon eus gant ur veaj padus. Gius a lavaras din e oa bet anavezet ma zad: evit

dastum un tamm arc'hant, bezañ 4 bugel ha n'eus nemet an tad a labouras, evel paotr e reas un tamm komision evit arc'hantaouerien ar c'hazarn un nebeud pazennoù eus e di. A-wechoù e tegase o skoedoù evit dresañ d'am zad. Selaouet em eus gant plijadur.

Kontañ a reas din un dra all: pa'z on bet d'ar 16 a viz Kerzu 1950 e oan aet eus Roma da vont betek Domodossola hon eus graet anaoudegezh gantañ dre ret. Gius, evel ma c'halvan anezhañ c'hoazh, a oa deuet war varc'h-houarn evit ar bloavezh Santel. Ur veaj avanturus: kroget en doa eus Domodossola asambles gant ur beleg eus ar c'hoad a oa buan pedalet gant botoù menezioù. Kazimant dibosupl e oa heuliañ anezhañ. N'en deus paouezet nemet pa welas un tamm liorzha legumaj evit kemer un tamm saladenn. Hanter-hent dre Jozef e lezas e-unan. Strada o sevel ur gwerzher straed gant ur marc'h-houarn kozh leun a c'halloud da werzhañ. Ober a rejont ur gompagnunezh betek Roma.

Aogust a zeuas. Serret e voe an uzin evit ar vakañsoù ha divizout a reas mont da gavout ma c'hoar roz a oa er menezioù war lenn Mergozzo evit ur c'honvalesañs. Goulenn a ran digant ar manac'hed a gemeras perzh en ti evit ma harpañ e-pad un nebeud devezhioù. Nevez e oa bet meneget ar soñj-se da Gius. En ti e oa merc'hed all e vakañsoù. En o zouez e niz beautician ur manac'h. D'ar mintin d'ar 15, gouel an Assomption, evit pratiqa e c'halvas en e gambr goude an oferen. Leuniañ a rae dremm kremoù, maskara ha lipstick liesseurt: seblantout a rae bezañ delwenoù cera. Evit ar merenn e soñjas an tantad leanez er verc'h-vihan: n'eo ket dre zegouezh e oa bet bronzet ac'hanomp evel-se.

En abardaez o sellout ouzh al lenn diwar ar prenestr em eus gwelet Gius. N'em boa ket c'hoant da ziskouez gant ar fazi porselen-se. Gwelet ac'hanon er porzh kazimant n'en deus ket anavezet ac'hanon. Goulenn a ran digarez

o tisplegañ e oa bet un arnod hag ar merc'hed all a oa bet treuzfurmet ivez. Diouzh an abardaez e tegasomp da liorzhañ an ti. War-dro an noz e saludas ac'hanon: « Gwelet a rit a-benn nebeut, e Domodossola, met gant ur fas glan ha fresk evel a-raok ».

Div -fall - Violette

Goude an div sizhunvezh vakañsoù adkroget gant al labour uzin d'an dro eus 13 da 9 eur noz. gwelet anezhañ. Da 9 eur noz e c'hoarie ar siren ha kroget e oa ma c'halon da skeiñ kreñv. An teuliad a stampas, e-tal ar porzh en hanter-teñvalijenn ur marc'h-houarn. Eñ e oa: deuet eo d'am c'havout, skuizh e sellas ouzhin er c'hraf hag e lavaras: « Evel-se e plij din ». Lakaat a reas ac'hanon da azezañ war ar varrenn velo ha da ac'hanon d'ar gêr. Eskemmet hon eus ur salud noz mat simpl. Adc'hraet e oa bet an dra-se kazi bep deiz. Disul goude merenn e oa bet un tamm troiad marc'h-houarn er broioù tost. Un deiz e kemeras ac'hanon d'e di evit ma c'hinnig da dad ha mamm, div c'hoar hag ur breur. Tamm-ha-tamm e kinnigas din ivez an tioul hag ar c'hoarezed evel mignon.

Va momy pa welas ac'hanomp eus ar balkon a lakaas ac'hanomp da bignat d'an ti. E-pad ma oa o tennañ evit ar paotr-se, e oan gwall diziviz. D'an 8 a viz Du, deiz ar C'honsepsion Immaculate, ma deiz anv, e sonas ar c'hloc'h. Ar flour e oa, a roas din ur boked karnadennoù ruz. "Mamm, ar Gius a gasas din ar c'hoantoù!". Pebezh dic'hoant dre zigeriñ an notenn: n'eo ket eñ, met ur paotr 14 vloaz -kozh a oa en em gavet dre chañs. Skrivet e oa bet "Me 'm eus c'hoant" gant sinadur. Marteze e soñje din e oan e par.

Da nozvezh Nedeleg e tiskouezas gant ur vaz livioù bras leun a chokoladoù hag ur gartenn saludiñ. Trugarekaat a ris anezhañ ha mont asambles gant an oferenn hanternoz. Pa zistroas d'ar gêr e lavaras din: "Warc'hoazh e rankan mont gant ma familh evit merenn gant kerent. Gwelet a reomp en-dro e Santo Stefano". D'ar mintin eus ar 26 e lavarais d'am mamm "N'em eus ket mui aet er-maez gant ar paotr-se, distreiñ a ran ar vaz, n'em eus ket c'hoant da em em emzaviñ". Hag hi gant ur sell grevus: « Foll out, gallout a rit ober ma ne vije ket bet debret chokoladoù dija ».

En deizioù war-lerc'h e teuas Gius evel kustum da gas ac'hanon da labourat. En rann an hent war droad pe war ar varrenn velo n'em eus ket komzet kazimant d'ar ger. Ar c'hentañ eus ar bloavezh 1955 ez on aet d'an oferenn. Eñ a oa eno ivez hag a-benn ar fin e oa a-gevret gant ma zi. Diouz an nor e lavaras d'in : « Gallout a rit gouzout petra hoc'h eus e soñj din lezel ac'hanon da c'houzañv evel-se ? Ar gouezhadenn-se a dremenas ar vaz hag a reas dezhañ ur souezhadenn. Roet en deus ur pelvis din hag e lavaras: "An abardaez-mañ e tremenan evit mont d'ar Vespers war Monte Calvario. Ur film a vo skignet goude ar Vespers er c'hlub ACLI". Degemeret ha saludet em eus an eil egile. Me 'm eus roet da c'houzout en ti ha ma mamm a lavaras laouen: "Ur paotr mat evel-se ne gavfe ket anezhañ ken".

Da 2 eur goude merenn e oamp aet kuit evit ar C'halvar a-hed an hent-mul gant chapelioù ar Via Crucis. Ur wech er santual e kanomp ar Vesperoù ha goude ar bennozh omp aet d'ar c'hlub. N'em eus ket soñj eus titl ar film, met bourrus-tre e oa, setu ma kinnigis distreiñ d'ar gêr e Cinema Catena, ma c'hellfemp plijout d'ur film gwelloc'h, anvet "Violette".

E miz Ebrel, a-hed Traoñienn Vigizzo gant an tren hag ar Centovalli, e oamp aet gant he zud da festival ar flodadoù e Lokorn. Kejañ a reomp gant tad-kozh Gius, a ginnigas din evel "c'hoar". Lakaat a reas e zaouarn en e

c'hodell hag e kemeras 10 frank suis eus e bourzh, e roas anezho da Gius hag e lavaras "mat, pegoulz e timezer?". Sellet hon eus an eil ouzh egile er c'hraf, ne gomzemp ket biskoazh diwar e benn.

En deizioù war-lerc'h e krogas da sevel mennozh an eured. Komzet hon eus ivez diwar e benn en ti. Mamm a oa laouen met war un dro ne oa ket kalz a bosibiliteoù arc'hant. Tamm-ha-tamm e prenemp un nebeud follennoù ha lien. N'hon doa ket ezhomm resis ebet. Mont a reomp da glask un apartamant bihan ha modest. Kavet hon eus anezhañ er c'harter kozh Motta ha sellet a reomp ouzh deiz an euredoù: d'al Lun 19 a viz Kerzu. Mont a ris gant ma mamm d'ar stal-traezennoù Panzarasa evit diskouez an dantelez evit ar gwiskamant-dimeziñ hag e tegasas anezhañ d'an itron Tilde Pellicciaia, he doa prometet din bepred pakañ anezhañ gant afeksion.

En ti-kêr evit embannadurioù dimeziñ e oa ret dezhañ sinañ ma mamm rak ur minor e oan c'hoazh. Laouen e oa kerent Gius ivez. Er parrez Monsignor Pellanda a lavaras deomp gerioù kaer a alioù: "Bepred mirout modest gant kement a feiz evit en em gavout gant levenez ha poanioù ma 'z eo ar reserveoù buhez. Lakaat a rin ac'hanoc'h da gavout an amzer dremenet ruz a-hed an nev".

Evit prientiñ roll ar c'herent hag ar vignoned a oa da ginnig ar faveroù evel ur c'hiz. Nebeut-tre a dud. Mamm Gius a lavaras "daou dre familh". Tira Tira hon eus tizhet 35 den. Dibabet eo an testenioù: Tio Carmelo Di Gius ha din Pierino, arkitektour hor c'hendalc'h. Ur sizhunvezh a-raok an eured, an oratoriezh gour gant Don Giuseppe Bracca a zo bet ur fest ganeomp. Ar mestr Furiga a livas ur skeudenn eus saludoù war ar bladenn-du ha krouiñ a reas ur parch gant roll ar vignoned. Un daol a oa ivez goloet gant pastez hag evajoù. En oratory ne oa ket bet biskoazh ur strollad evel-se. Kollet ar Sent Gervasio ha Protasio a oa er mare neveziñ hag ar pavement a oa leun

a skourroù ha mein, met lod merc'hed a-youl vat a reas o gwellañ evit e lipat en enor da Joseph ha Concetta.

D'ar 16 a viz Kerzu e teuas Zizi ha Micherillo da chom, a zistroas rak Concettina a oa o vont da zimeziñ ha ret e voe dezhañ he c'hompren d'an aoter dre gemer plas an tad a oa aet kuit.

E-keit-se e teuas profoù zo: ur c'hafeer, ur mouler kafe, lunedoù rosolio, servijoù plat ha cutlery eus ar c'herent hag ar vignoned o doa resevet ar faver eured, ur batri kegin eus Pierino hag an tioulennoù. An oberenn gatolik merc'hed a roas deomp ur skeudenn evel ur c'hof gant ar Familh Santel, an eil skoazell Don Benetti ur vaz bleunioù glas burzhudus gant dekoradurioù arc'hant.

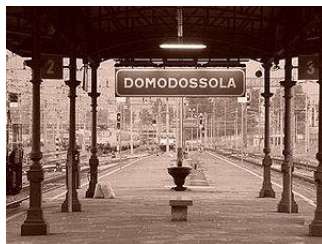
Hir e oa nozvezh an eve. Soñjal a raen e Mammy a chome gant tri bugel c'hoazh yaouank ha gant nebeut a zarempredoù. « Nebeut a feiz hoc'h eus, skol an oratory n'en deus ket desket deoc'h e vez bepred er vuhez ar brovidans ? D'al Lun 19 e oan savet da seizh. Erruout a reas an aotrounez Tilde gant ar gwiskamant dantelez. Gwiskañ a reas ha lakaat a reas ac'hanon ar veil am boa prenet e Milano. Da 9 vloaz e teuas an taksi da gas ac'hanon d'an iliz. Konfus e oan, kavet em eus ur mor a dud a oa o sellet ouzhin. Gius a oa dija war an aoter a c'hortoze ac'hanon gant ar mazzolino a vleunioù orañjez, asambles gant e c'hoar Rosa rak ar vamm Olimpia a zeufe re skuizh evit ar mab kentañ a zimezas. En em vodañ a ris gantañ a-gevret gant e eontr Micherillo war an amzer dremenet ruz.

Kregiñ a reas an oferenn. Entanet e oa ivez ar monigner Pellanda. Soñj am eus eus un homily dic'houest, bennozh ar c'helc'hioù, ar bromesa a lealded a-hed ar vuhez ha, e fin al lid, ar sinadurioù. E mamm Pierino, a zeuas da vezañ ma mamm-gozh ivez d'ar mare-se, a lakaas ar badj a vaouezed a oberoù katolik war ma c'hof.

Trizekvet pennad - Buhez nevez

Goude al lid en iliz e heulias ar freskadur er bar Grandazzi e-barzh dre Castellazzo. Etre ur boked hag an eil d'ar c'hostezennoù e kemeromp an aperitif gant un nebeud pizzaoù ha pastez. Salud hag ur boked ispisial d'an in-lezennoù Olimpia hag Armando a oa aet gant Mamm evit kemer ar valizenn, goude-se o redek d'ar gar evit kemer an 12 ha ur c'harter tren evit ar miz-mel.

Mamm a grias e Dirotto. Mont a reomp e-barzh ar c'hompartimant. Ar skipailh a embannas an distro gant ar c'hwitadenn e-pad ma oa Gius ha me o kas ac'hanomp eus ar prenestr evit an distro diwezhañ. Kregiñ a reas avantur ar vuhez.

Erruout a reomp e Firenze war-du an hotel diskouezet gant an aotrounez Tilde, ar bleunioù. Er c'horn-bro luxus e oamp bet degemeret gant ur sonerezh, neuze e oa ar major a-gevret ganeomp d'ar sal en trede estaj. Evitomp e oa nevez pep tra, memes kousket en ur gwele doubl.

D'an deiz kentañ ma'z eomp da weladenniñ ar gêr, an eil a oa aet war plasenn Michelangelo ma c'hellez admirañ holl Firenze. Kemeret hon eus un tamm luc'hskeudenniñ: kamera Gius gant ur roll a c'hellfe tennañ eizh luc'hskeudenn du ha du.

An trede devez distro evit Rom. Modest e oa an hotel rak an arc'hant lakaet a-gostez gant aberzhoù a oa ret dezhañ bezañ a-walc'h. Paouez a

reomp gant un daou zevezh evit gweladenniñ ar pevar bazilikenn a oa bet gwelet gant Gius er bloavezh Santel hag er feunteun Trevi. Distreiñ a reomp ivez d'ar Fontana dell'Essra, hini an nozvezh brudet eus '53 pa oa kouezhet an itron Grazia dindan an tren.

Dont a reas an amzer da vont da Sikilia. Goude ur veaj hir e erruas an tren e Calabria hag a-benn ar fin eus Villa San Giovanni e welomp Sikilia. Giuseppe a blije dezhañ ar mareoù-se: an tren a oa karget war ar Ferry-Boat, ar Madonnina er penn uhelañ e mont-tre porzh Messina.

Er gar e oa da c'hortoz an eontr Carmelo breur ar vamm gant e wreg Gaetana hag e verc'hed Rosetta hag Antonietta.

Degemeret o deus ac'hanomp evel daou briñs. Paouez a reomp daou zevezh o weladenniñ Messina: klok an Duomo am boa gwelet pa oan bihan, ar Madonna di Montalto ha plasennoù all kaer-kenañ.

N'eus nemet ur fazi en ti-se: d'an eur d'an dibenn-sizhun e lavaras eontroù ha kouzinoù gwisket hag e-lec'h azezañ ouzh an daol: « Deomp da vont da gerc'hat a-hed ar mor ». Gius ha me a zilezas ac'hanon a-stroll gant ar languor. War-dro 11 eur noz e tistroas d'e di hag e vamm-gozh a yeas da geginañ. Un nozvezh e lakaas ar c'hrapouezh er soubenn gant ar c'hrogenn, met ar pezh a bouez eo ar c'harantez, n'eo ket ar c'hiz.

D'an trede deiz ec'h asentjont ac'hanomp d'an tren gant un nebeud daeroù. E ti-gar Turme Viglier e oa an tioul Micherillo gant an taksi evit mont betek Novara. Zizi, an tantad Marichia hag an tad-kozh Peppina a oa o c'hortoz ac'hanomp d'ar vro. Seblantout a rae e gwirionez e oa deuet Prìncipi Domodossola.

An deiz war-lerc'h omp aet da Badiavacchia da gavout ar vamm-gozh paternel Concetta hag an eontred, c'hoarezed ha breudeur tad. Er plasenn

gant butunourez mamm-gozh e oa bet bodet kalz annezidi ar gêriadenn a anaveze ac'hanon pa oa ur bugel hag a soñje d'an dud all a-bouez-penn: "Koncettina a erruas gant he gwaz!"

Pozioù, bragoù, dremmoù ruz. Seblantout a rae din un hunvre. Pemp bloaz reizh a oa tremenet abaoe ma'z on aet kuit eus ar vro.

Daou zevezh goude hon eus lakaet ac'hanomp da vezañ a-gevret gant ar blenier taksi "Cauzi I Lupu" e Taormina. Da greisteiz e kasas ac'hanomp d'ar preti, ma veze servijet deomp gant gantoù gwenn. Gius ha me a selle an eil ouzh egile en e fas evit lavaret: « Hag e vo an arc'hant a-walc'h evitomp ? Gweladennet Taormina ha goude-se Castelmola dindan un dilu, war-du an noz e tistroomp da Novara, stank met satisfet.

An deiz war-lerc'h a oa amzer dija da zistreiñ da Domodossola. Engouestloù ar vuhez nevez a c'hortoze ac'hanomp.

Pevarzekvet pennad - Ar c'hentañ neizhioù

Daoust dezhañ bezañ kroget dija gant ar veaj da Domodossola er bloavezhioù 1950 ha '53, e oa evel ma vije kroget ar wech kentañ: mont a ran da gavout ur vuhez nevez evit daou.

Ur wech e oa deuet ar bladenn tren war ar Ferry-Boat war an terras evit gwelet ar Madonnina del Porto ha Sikilia o vont kuit tamm-ha-tamm.

Gant un daeroù e tistrojomp d'ar c'harr, azezet war ar bankoù koad. Neuze ne oa ket boued.

Ur wech d'an noz e krogimp da ober gant ar venec'h gant ar c'houzoug en ur c'hoari. Bep tro e savemp evit sellet dre ar prenestr. Er stalioù a-bouez e oa bet embannet gant ar rannig a vouezh uhel anv ar gêr. E Naplez war an troad e oa ar "guaglioni" a werzhe pizzaoù. Smurly e rejont arc'hant da gentañ gant ar veajourien, goude an tren o vont kuit ha chom a rejont arc'hant ha pizza dezho.

Tamm-ha-tamm e tostaomp ouzh Milano. War an tren da Domodossola e santis an emouezañ bet bevet ar wech kentañ 5 vloaz a-raok: al lenn Maggiore, ar Menezioù Ossola, an toennoù maen. Ar wech-mañ asambles gant ma gwaz Gius. War-dro kreisteiz e oamp erruet er gêr.

Eno e oa Mamma ha tad Gius Armando a oa o c'hortoz ac'hanomp. Ur fest e oa: ma c'hellfent bezañ lakaet ar c'hloc'hioù da c'hoari.

Ur merenn buan gant ar vamm Olimpia ha goude en hor c'hoad nevez e distrig Motta evit diskuizhañ. An deiz war-lerc'h em eus adkroget gant ma labour en uzin ha distroet e oa Giuseppe d'al lec'h sevel.

Ar soñj a yeas da Mamm evit ma skoazell n'eo ket, met ma rener speredel Don Benetti a broudas ac'hanon da bedenn, o vezañ sur e kare kement a dud. A-wechoù e oa aet Gius ha me da zebriñ en e di, ha laouen e oa. E-keit-se e oa bet kavet labour gant unan eus ma c'hoarezed dre ginnig ur skoazell nevez d'ar familh.

Nebeut amzer goude e oamp bet embannet da Mammina, d'ar vamm Olimpia ha da dad Armando a zeufe da vezañ tad-kozh e miz Kerzu.

Kroget em eus da santiñ disorc'hoù diwar-benn ar c'hrouiñ met an dever labour anvet. Neuze ne oa ket gwarezet al labourerien evel bremañ. Gius a c'hellas kavout ul labour gwelloc'h eget al lec'h sevel diavaez: un uzin traoù koad evel spinennoù evit barrikennoù, ostilhoù evit dizoleiñ skein ar gwinizh hag ivez ar "panellennoù" (penn-koad). Er pempvet miz hon eus kroget gant troiad ar stalioù da glask ar gador-ruilh evit ar bugel nevez-ganet da zont. Kreskiñ a rae al ledander eget ar c'hasketenn-entiñ ha ret e oa deomp divizout cheñch an ti.

Neuze ne oa ket ajañsoù, mont a reomp da c'houlenn amañ hag ahont. Providence a lakaas ac'hanomp da gavout un apartamant en eil estaj un ti e-barzh dre Scapaccino, e-kichen al labouradeg fur.

En ur pennadig amzer e voe aozet ar c'hoari. Ne oamp ket mui e kreiz-kêr, met n'eo ket pell, tostoc'h ouzh ma labour.

Ar feurm mizvezhiek a oa 8 000 lire, just evit hor goprou miserabl, met an apartamant a oa degemerus ha sklaer. Er c'horn-bro e c'hellfemp ivez kaout ur c'houblad metroù-karrez a zouar e-lec'h ma c'hallfen sevel louzoù ha bleunioù aromatek, ma c'hoant.

Resevet an alc'hwezioù hon eus naetaet ar c'hambroù ha gwisket e lid ar prenestroù gant tent kaer gant Mantova ha rideoz dantelez er gegin. Goude

ar c'hemm e kendalc'has ar vuhez normal. Ma c'hof a zeuas da vezañ muioc'h-mui sklaer. Un deiz e c'houlennas ur c'henlabourer diganin pegoulz e vefen er gêr evit ar vamm hag e c'houlenne diganin mont d'ar ginekolog. Setu m'eus kemeret an emgav prevez. Kazimant e skoas ar medisin ac'hanon evit bezañ gortozet re bell: "N'haller ket labourat goude ar c'hwec'hvet miz hag emac'h dija er seizhvet a-raok: risklet hoc'h eus". An deiz war-lerc'h em eus roet an teul d'an ofis hag an implijad a lavaras ivez e oan naïv.

E-keit-se e oan o prientiñ an tren dre labourat golfini gwiskañ, kamizennoù, skoedoù ha pañvredoù bet tapet diwar follennoù kozh a ginnige din Mamm.

Mont a reomp ivez da brenañ ar c'hador-ruilh, a oa bet prientet ganin gant follennoù brodet ganin gant livioù neutral, hep gouzout hag-eñ e oa gour pe maouez. Erfin d'an 2 a viz Kerzu noz e torras an dourioù ha gant ar valizenn prest e oamp aet war-raok war an ospital. Ar ginekolog a oa bet gweladennet ac'hanon a lavaras da Gius e c'hallje mont d'ar gêr. Kroget e oa al labour nevez zo ha ret e oa bet war-dro 20 eurvezh. An deiz war-lerc'h e tistroas d'ar vamm e-pad ma oa c'hoazh o c'hortoz er sal-degemer.

D'ur mare bennak e oa bet ganet ur paotr hag an infirmierez a yeas da gemenn anezhañ da dad ar bugel nevez-ganet, a seblante bezañ gwall fall evit an emouez. Goude un eurvezh e c'hellas brasaat hor bugel kentañ, anvet Armando evel e dad-kozh. Goude un nebeud eurvezhioù e oa bet kelaouet ivez an tadoù-kozh, an eontr hag ar c'hoarezed. Seblantout a rae bezañ ar bugel kentañ eus ar bed a-bezh.

Kapitel pemzekvet - Trugarekaat a reomp Doue ...

An infirmierezed eus an departamant mamm goude un nebeud eurvezhioù adalek ar c'hanedigezh a lakaas ac'hanon da va gwele ar c'hrouadur-se eus ar c'hig hag an eskern. Argaset o deus din. Estreget ar poupez pezza en doa paket Zizi pa oa bugel.

Ur sizhunvezh e oa neuze chomadenn an ospital. A-raok distreiñ d'ar gêr ez omp aet d'an iliz ospital evit ar "purifikadur", ur bennozh gant ar beleg.

Er ward e oa prest pep tra da vont d'ar gêr, met krog e oa da dreiñ ma fenn. Ar vaouez-mamm a glaskas ar fever: 39. Ma poupez ha me a oa ret dezhañ paouez daou zevezh all. A-benn ar fin d'ar Yaou 12 kazi yac'h e oamp aet d'ar gêr. D'ar Sul 15 Armando a oa bet degaset d'ar gador-ruilh nevez d'ar font badeziant gant tad Giuseppe, ar mignonez Mariuccia Madrine ha mignonez Basilio d'ar paotr-doue Basilio d'an oratoriezh. N'em boa ket bet ar blijadur da vont d'an abadenn rak ar re gozh o deus kuzuliet evit ar superstision da chom en o zi. Satisfet e oan gant prientiñ ur c'hoari bihan.

Disheñvel e oa ar vuhez da dri met kavet em eus mat a-walc'h. Kalz a laezh am boa, ar bugel a greske hag a gase anezhañ bep sizhun d'ar greizenn bugaleaj evit ar c'hontrol.

Siwazh, adkroget eo bet al labour uzin e fin an daou viz. Neuze ne oa ket skolioù-mamm. Ar mammoù-kozh o doa asantet ober war-dro anezhañ ur sizhunvezh pep hini.

Pa 'm eus graet ar ront eus ar c'hwec'h Gius, a-raok mont da labourat e voe bandennet gantañ hag e kasas anezhañ d'e lec'h. En an inkonsians e c'houzañvas ar bugel-se ha me a grias gantañ.

Siwazh ne c'hellen ket kuitaat ar vicher. Tamm-ha-tamm, gant ar feiz, e kendalc'homp gant ar veaj tri-hent: ar boued-babig kentañ, ar pazennoù kentañ a oa traoù burzhodus. Devezh kentañ an asilo Gius a gavas a-benn ar fin ur vicher muioc'h a rent. E-pad un daou vloaz e reas ar portier er skolioù-mamm, dre-se e voe galvet er Gumun evit aloubiñ ul lec'h a gendiviz.

Evel-se e voe krouet ur sell evit lezel al labour en uzin hag en em ginnig d'ar bugel o c'hortoz reiñ dezhañ ur breur bihan. D'ar 17 a viz Eost 1962 e oamp bet laouen gant ganedigezh hon eil bugel. Luciano a oa sklaer diouzh ar c'hroc'hen gant blev blond, ar c'hontrol da Armando. Ur marvailh. Ar Sul 26 a oa bet badezet gant tad Gius, ar c'hoar-gaerderez Mariuccia ha breur-kaer Antonio Gius. Ivez ar wech-mañ e oa ret din chom en ti. Goude ar prantad mamm em eus kuitaet ar vicher evit en em ginnig d'an daou vugel kaer.

D'ar 1añ a viz Here 1962 Armando gant an dolpenn glas hag an teuliad war ar skoaz a grogas gant ar skol-vamm kentañ. Fiziet hon eus gant un nebeud daeroù d'ar c'helenner Leopardi.

Er memes prantad e voe bodet gant maer Domodossola Gius dre ginnig dezhañ lojeiz en eil estaj eus savadur ar gêr, a chomas frank pa oa aet ar c'hannad kumun war e leve. A-benn un nebeud devezhioù hon eus aozet ar c'hemm. Er c'hreiz e oa bet an holl c'hoantoù ganeomp. Diouzh an abardaez, an nor vras a oa serret, ni a oa ren ar gêr. Gallout a reomp mont aes d'an abadennoù adalek balkon burev ar maer. Diwar hor prenestroù e welomp ul lodenn eus ar marc'had diwar an hengoun kantved.

E-keit-se e kemeras Luciano e gammedoù kentañ: deuet e oa da vezañ maskot implijidi ar gumun.

Evit rontañ Giusea e felle din ijinañ ur vicher. Kregiñ a ris da wiskañ prenestroù, gweleoù ha kouskennoù evit mignoned. Skignet eo ar vouezh ha setu ma'z on deuet da vezañ "merc'h ar rideoz". Giuseppe en e amzer vak desket evit prientiñ ar c'hevreadur eus ar skoilhoù ha trugarekaat Doue e c'hellfemp plijout d'ur vuhez muioc'h aes.

D'ar 1añ a viz Here 1968 e krogas Luciano gant ar skol ivez gant ar gelenneres Luisa Cerri.

Tremen a reas an amzer buan. En hañv e oamp aet da vakañsiñ tro-dro da Italia gant an deltenn-kampiñ. A-wechoù da Sikilia e ma c'hêr-benn.

E miz Kerzu 1973 e oamp o kampiñ e Val d'Aosta ha kroget e oamp da gaout ar sintomoù kentañ eus ar c'hrouiñ. D'ar 16 a viz C'hwevrer '74 e teuas e c'hoar vihan Daniela evit Armando tost da eizh vloaz ha Luciano daouzek. Ar prantad karnaval e oa hag an dud a selle ouzh an arc'h roz war dor ar gêr a soñje e oa ur c'hoari. Ar beleg-parrez a guzulias deomp lidañ ar Vadeziant da nozvezh Pask, Madrina Ar vignonez Gianna ha tad-kozh an eontr a adkavas Benito.

Kuitaat ar superstisionoù, ar wech-mañ em eus kemeret perzh ivez en abadenn d'an nozvezh 13 a viz Ebrel. An deiz war-lerc'h en oratorioù a oa kant pedet da freskaat.

Kresket eo Daniela ivez ha tud kozh omp bremañ. An tri bugel a roas deomp 7 mab-bihan: Stefano, Virginia, Greta, Lorenzo, Rebecca, Letizh ha Matteo.

Echuiñ a ra an istor. D'an 19 a viz Kerzu 2015 e lidas Gius ha me 60 vloaz asambles.

Trugarekaat a reomp Doue, ar Madonna hag an holl re a gare ac'hanomp.

Ar Mazza Concetta Maglio, ganet e Novara di Sikilia d'an 18 a viz Ebrel 1936 .

indez

1. An ti-paotred .
2. Er-maez eus ar bed
3. C'hoarioù traezh
4. Eoul, kobweb ha drouk-lagad .
5. Ar c'holoioù .
6. Vossi a bardono din (sklerijenn ar stered)
7. Emilia .
8. An nijadenn eus ar c'heinoù .
9. Dor an oabl .
10. La Bela Tusa .
11. Faz ar porselen
12. Violette
13. Buhez nevez
14. Ar c'hentañ neizhioù .
15. Trugarekaat a reomp Doue ...

